

Archeologisch bureauonderzoek

Oranjerie, Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (GD).

september 2022

Versie 1.2 (concept)

In opdracht van:
DGRMR

Colofon

v3.1

Laagland Archeologie Rapport 966

Archeologisch bureauonderzoek Oranjerie te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (GD)

Auteur: Nick Hendriks

In opdracht van: DGMR

Foto's en tekeningen: Laagland Archeologie

Status rapport: concept 1.2

Controle: Hans Oude Rengerink

Autorisatie: Hans Oude Rengerink

ISSN 2468-4759

Laagland Archeologie BV
Virulyweg 21F-G
7602 RG Almelo

E-mail: info@laaglandarcheologie.nl
KvK-Nummer: 75251876

© Laagland Archeologie BV, Almelo, september 2022

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers. Laagland Archeologie BV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Samenvatting

Laagland Archeologie heeft in september 2022 een bureauonderzoek uitgevoerd voor het gebied van de Oranjerie te Apeldoorn. Het onderzoek vond plaats in verband met de ruimtelijke procedure rondom de herontwikkeling van Oranjerie.

Het onderzoek is uitgevoerd conform de protocol SIKB KNA 4002.

Het bureauonderzoek had tot doel een archeologisch verwachtingsmodel op te stellen. Centraal staat daarbij de vraag of en zo ja welke archeologische resten (complextype, datering, diepteligging en gaafheid) in het plangebied kunnen worden verwacht. Hiertoe zijn landschappelijke, archeologische en historische bronnen geraadpleegd.

Op basis van het bureauonderzoek worden archeologische resten uit de Middeleeuwen en de Nieuwe tijd verwacht. Tijdens de bouw van de Oranjerie zijn diverse sporen en vondsten waargenomen die dateren vanaf de 11^e eeuw. Onduidelijk is in hoeverre alle resten binnen het plangebied zijn verstoord als gevolg van de bouw van het huidige winkelcentrum Oranjerie. Mogelijk zijn de archeologische resten deels beschermd door het aanwezige ophogingspakket, dat in de omgeving van het plangebied ca. 1,5 meter dik is.

Aangezien op basis van het bureauonderzoek niet vastgesteld kan worden of eventueel aanwezige archeologische resten zijn verstoord, wordt vervolgonderzoek geadviseerd. Dit vervolgonderzoek kan plaats vinden in de vorm van een proefsleuvenonderzoek.

Een proefsleuvenonderzoek is de meest geschikte onderzoeksmethode, omdat bij een proefsleuvenonderzoek makkelijker onderscheid gemaakt kan worden tussen recent verstoorde pakketten en oudere ophogingslagen. Aangezien bekend is dat in het plangebied archeologische resten aanwezig zijn, heeft het proefsleuvenonderzoek hoofdzakelijk als doel om de verstoring binnen het plangebied als gevolg van bebouwing in kaart te brengen. Dit proefsleuvenonderzoek kan pas plaatsvinden na de sloop van het huidige winkelcentrum. Tevens dient het proefsleuvenonderzoek alleen plaats te vinden buiten de reeds bekende verstoringen.

De implementatie van dit advies is in handen van de bevoegde overheid, de gemeente Apeldoorn. De gemeente wordt hierin vertegenwoordigd door haar deskundige, M. Parlevliet.

Mochten tijdens de werkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen, of resten waarvan redelijkerwijze kan worden vermoed dat het om archeologische resten gaat, dan geldt op grond van de Erfgoedwet (art. 5.10) een meldingsplicht. Dit kan bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE, www.cultureelerfgoed.nl).

Samenvatting	3
1 Inleiding	5
1.1 Aanleiding onderzoek	5
1.2 Afbakening plan- en onderzoeksgebied	5
1.3 Administratieve gegevens	7
1.4 Huidige situatie en toekomstig gebruik	8
1.5 Geplande versterking	8
1.6 Gemeentelijk beleid	9
1.7 Onderzoeksdoel	9
2 Inventarisatie	10
2.1 Inleiding	10
2.2 Landschappelijke ontwikkeling	10
2.3 Archeologie	11
2.3.1 Bekende archeologische waarden	11
2.3.2 Waarnemingen	11
2.3.3 AMK-terreinen	11
2.3.4 Gemeentelijke verwachtingskaart	12
2.3.5 Cultuurhistorische informatie	12
2.3.6 Eerder archeologisch onderzoek	12
2.4 Historie	17
2.5 Bestaande versterkingen	25
3 Conclusie en verwachtingsmodel	26
3.1 Conclusie	26
3.2 Verwachtingsmodel	27
3.3 Advies	28
literatuur	30
BIJLAGE 1 AMZ-cyclus	32
BIJLAGE 2 Archeologische perioden	33
BIJLAGE 3 Geomorfologische kaart	34
BIJLAGE 4 Actueel Hoogtebestand Nederland	35
BIJLAGE 5 Gemeentelijke archeologische verwachtingskaart	36
BIJLAGE 6 Bodemkaart	37
BIJLAGE 7 Waarnemingen, AMK-terreinen en onderzoeksmeldingen	38
BIJLAGE 8 Bouwtekeningen Oranjerie	39
BIJLAGE 9 Bouwtekening Hoofdstraat 77	40
BIJLAGE 10 Verklarende woordenlijst	42

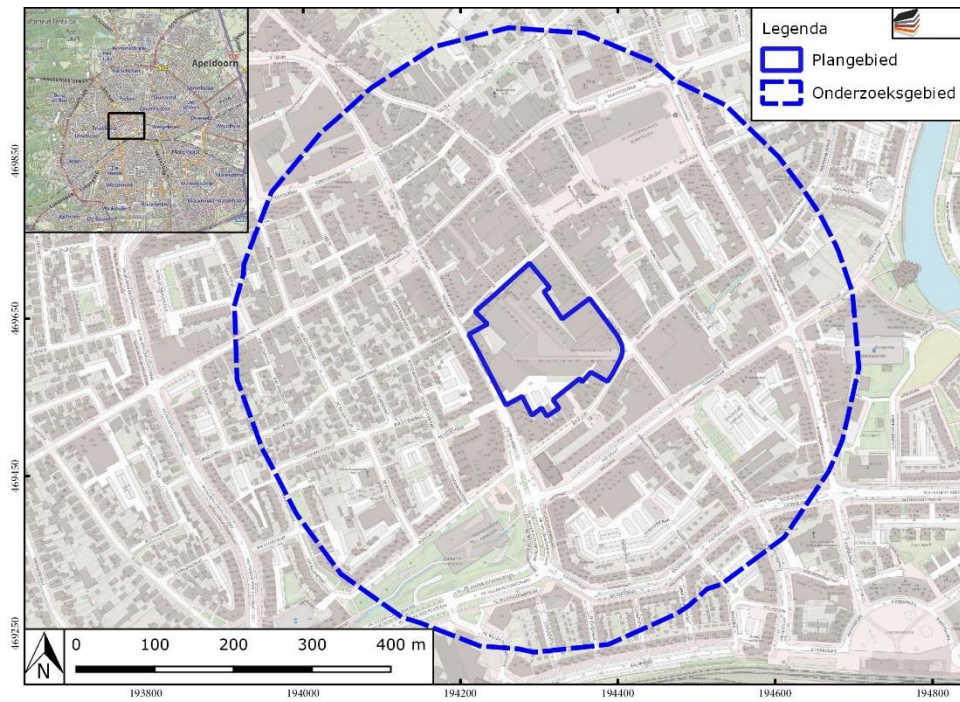
HOOFDSTUK 1 INLEIDING

1.1 AANLEIDING ONDERZOEK

De aanleiding voor het onderzoek vormt de geplande herontwikkeling van het gebied ter plaatse van de Oranjerie aan de Hoofdstraat te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn, provincie Gelderland. De gemeente Apeldoorn heeft een eigen archeologiebeleid. Op basis van het huidige archeologiebeleid dient archeologisch onderzoek uitgevoerd te worden om aan te tonen dat eventueel aanwezige archeologische waarden niet onevenredig worden of kunnen worden geschaad door de geplande bouwactiviteiten. De opdrachtgever beoogt met het bureauonderzoek de gemeentelijke paraaf te krijgen voor het onderdeel archeologie. Aanvullende wensen zijn niet kenbaar gemaakt.

1.2 AFBAKENING PLAN- EN ONDERZOEKSGBIED

Het plangebied betreft de Oranjerie in Apeldoorn, gemeente Apeldoorn, provincie Gelderland, zie onderstaande afbeelding. Het plangebied heeft een omvang van circa 2,06 hectare. Voor een beter begrip van de bodemkundige omstandigheden en de archeologie van de planlocatie is een groter gebied bestudeerd. Een zone van 300 m rondom het plangebied wordt voldoende geacht om de archeologische potentie van het plangebied in kaart te brengen. Deze zone wordt aangeduid als 'onderzoeksgebied'.

Afbeelding 1. Ligging van het plan- en onderzoeksgebied. Bron: pdok.nl

1.3 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	
Provincie	Gelderland
Gemeente	Apeldoorn
Plaats	Apeldoorn
Beheerder/eigenaar grond	Onbekend
Toponiem	Oranjerie
Kadastrale perceelnummer(s) ¹	6285, 7100, 7101, 7509, 9557, 9558, 8420, 8749, 8616, 8744, 8750, 8915
Laagland Archeologie projectnummer	APOR221
Datum conceptrapportage	21-9-2022
Datum definitief rapport	
XY-coördinaten	194210/469629
	194288/469720
	194407/469608
	194257/469540
Kaartblad ²	33B
Oppervlakte/lengte Plangebied	Ca. 2,06 ha
Datering	Middeleeuwen – Nieuwe tijd
Complex type	Bewoning (inclusief verdediging)
Onderzoeksmeldingsnr	5290315100
AMK-terrein	12851
Vondstmeldingsnr.	nvt
Type onderzoek	Archeologisch bureauonderzoek
Opdrachtgever	DGMR
Goedkeuring bevoegde overheid	nog niet beoordeeld
Bevoegde overheid	Gemeente Apeldoorn
Adviseur namens bevoegde overheid	M. Parlevliet
Beheer documentatie	E-depot voor de Nederlandse archeologie Archief Laagland archeologie BV
Uitvoerder	Laagland Archeologie BV Virulyweg 21F-G 7602 RG Almelo telefoonprojectleider
Projectleider onderzoek	Hans Oude Rengerink Hans.Ouderengerink@laaglandarcheologie.nl

Tabel 1. Objectgegevens.

¹ kadastralekaart.com

² www.imergis.nl/htm/opentopo800.htm

1.4 HUIDIGE SITUATIE EN TOEKOMSTIG GEBRUIK

Het plangebied is momenteel grotendeels bebouwd met een overdekt winkelcentrum. Ten noordoosten van het winkelcentrum staan enkele losse winkelpanden. Op basis van de bouwtekeningen zijn diverse kelders in het plangebied aanwezig. Tevens bevindt zich onder een groot deel van het overdekte winkelcentrum een ondergrondse parkeergarage. In het plangebied zijn geen historisch waardevolle bouwwerken in het plangebied aanwezig.³

In dit stadium is de exacte invulling van de plannen nog niet bekend. De milieutechnische condities, huidige en eventuele nieuwe waterpeil en of en zo ja wie de toekomstige gebruiker(s) wordt/worden zijn in dit stadium evenmin bekend. Onderstaande afbeelding toont de huidige en de gewenste nieuwe situatie.

Afbeelding 2. Huidige situatie (links) en nieuwe situatie (rechts). Bron:pdok.nl

1.5 GEPLANEDE VERSTORING

De ingrepen vinden plaats binnen het plangebied. De diepte van de geplande verstoring is vooralsnog niet bekend.

³ bron: gemeentelijke monumentenlijst

1.6 GEMEENTELIJK BELEID

Op basis van de archeologische beleidskaart van gemeente Apeldoorn uit 2015 bevindt het plangebied zich in op een terrein met vastgestelde archeologische waarden. Archeologisch onderzoek is bij dergelijke terreinen noodzakelijk vanaf 50 m² en een ontgravingsdiepte dieper dan 35 cm -mv. De omvang van de geplande verstoringen overschrijdt deze vrijstellingsgrenzen zoals die in het vigerende gemeentelijk archeologiebeleid zijn aangegeven.

1.7 ONDERZOEKSDOEL

Het uitgevoerde onderzoek behoort tot de eerste fasen in het huidige archeologische onderzoeksproces (zie bijlage 1). De initiatiefnemer beoogt met het hier uitgevoerde onderzoek te voldoen aan de gemeentelijke regelgeving omtrent archeologisch onderzoek. Het bureauonderzoek heeft tot doel een archeologisch verwachtingsmodel op te stellen aan de hand van bestaande bronnen, en te bepalen of en zo ja welke delen van het plangebied in aanmerking komen voor vervolgonderzoek.

HOOFDSTUK 2 INVENTARISATIE

2.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk worden de relevante landschappelijke ontwikkeling en huidige bodemkundige situatie beschreven. Tevens wordt ingegaan op de bekende archeologische waarden in de omgeving van het plangebied en de historische situatie. Voor wat betreft de in de tekst genoemde archeologische perioden wordt verwezen naar bijlage 2.

2.2 LANDSCHAPPELIJKE ONTWIKKELING

Het centrum van Apeldoorn bevindt zich op een daluitspoelingswaaier van de Veluwe stuwwal. Daluitspoelingswaaiers zijn ontstaan gedurende de laatste ijstijd (Weichselien, 116 – 12,6 duizend jaar geleden) onder periglaciale omstandigheden. De bovengrond was permanent bevroren (permafrost), waardoor oppervlaktewater in de zomerperiode alleen over het oppervlak kon afvloeien. Het oppervlaktewater verzamelde zich in zogenaamde droge dalen en voerde daarbij ontdooid materiaal mee. Aan het einde van een droog dal of een aan de voet van een helling ontstond een waaivormige afzetting van meegevoerd materiaal. Het is onduidelijk of deze smeltwaterafzettingen zijn afgedekt door dekzand. Bij een archeologische begeleiding aan de overkant van de hoofdstraat is een pakket dekzand aangetroffen onder ophogingslagen uit de Nieuwe tijd.⁴ Bij een booronderzoek direct naast het plangebied aan de Hoofdstraat is geen dekzand aangetroffen. De bodem bestond hier direct uit smeltwaterafzettingen.⁵ Indien boven de smeltwaterafzettingen dekzand aanwezig was, is dit door recente bodembewerkingen verstoord.

Op de geomorfologische kaart van de gemeente Apeldoorn ligt het plangebied in een zone met relatief hooggelegen daluitspoelingswaaierafzettingen en -glooiingen met gooreerdgronden (Wmf).

Op het AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland), zie bijlage 4 is de hoogtekaart enigszins verstoord door de aanwezige bebouwing in de omgeving van het plangebied. Wel is te zien dat het plangebied ligt op een overgangszone van de hoger gelegen daluitspoelingswaaier en het lagergelegen riviervlakte van de IJssel.

⁴ Spitzers 2017, 26.

⁵ Ten Broeke 2015, 20-21.

Op de bodemkaart van de gemeente Apeldoorn is het plangebied niet gekarteerd, omdat het plangebied binnen de bebouwde kom van Apeldoorn ligt. Verwacht wordt dat in het oorspronkelijke zand een podzol aanwezig was. Vanwege de ligging van het plangebied binnen de historische dorpskern is het echter denkbaar dat in het plangebied bouwgronden aanwezig waren. In de Nieuwe tijd kunnen deze bouwgronden zijn opgehoogd met plaggenmest of stedelijk afval. Als gevolg hiervan kan het oorspronkelijke maaiveld ongeveer een anderhalve meter zijn verhoogd.

Ter plaatse van het plangebied zijn in 2002 milieukundige boringen gezet. Op basis van de beschrijving van deze boringen is echter niet op te maken hoe dik het ophogingspakket is.

2.3 ARCHEOLOGIE

2.3.1 BEKENDE ARCHEOLOGISCHE WAARDEN

Bijlage 7 toont de locaties van de bekende archeologische waarden en de uitgevoerde archeologische onderzoeken in de omgeving van het plangebied. Ook is de Sectie Archeologie Gemeente Apeldoorn (SAGA) en de Archeologische Werkgroep Apeldoorn (APA) geraadpleegd. Zowel de SAGA als de werkgroep bleken geen aanvullende informatie beschikbaar te hebben, afgezien de reeds bekende rapportage van de archeologische begeleiding tijdens de bouw van het huidige winkelcentrum.⁶

2.3.2 WAARNEMINGEN

In het onderzoeksgebied zijn twee waarnemingen geregistreerd. De eerste waarneming bevindt zich 25 meter ten westen van het plangebied (zaakid 3175592100). Het betreft een administratief geplaatste waarneming van een grafheuvel. De tweede waarneming ligt 135 meter ten westen van het plangebied en betreft een voormalige AMK-terrein dat tijdens de herwaardering in 2003 – 2005 is afgevoerd. Volgens de oude omschrijving van het AMK terrein gaat het om een Vroeg-Middeleeuws grafveld. Op deze locatie zijn onder andere gladwandige knikwandpotten, een lanspunt, een metalen armband en een glazen klaar aangetroffen.

2.3.3 AMK-TERREINEN

AMK-terreinen (= Archeologische Monumentenkaart) zijn terreinen waarvan bekend is dat zich archeologische resten in de grond bevinden. Het archeologisch belang daarvan is bovendien gewaardeerd. Zo zijn er AMK-terreinen van archeologische waarde en van hoog, zeer hoog archeologisch belang en wettelijk beschermde AMK-terreinen van zeer hoog archeologisch belang).

Het plangebied bevindt zich in een AMK-terrein van archeologische waarde (Monumentnummer 12851). Dit betreft de historische dorpskern van Apeldoorn. De oudste vermelding van Apeldoorn dateert uit 793 en betreft een schenking aan de Abdij Lorsch.

⁶ Schriftelijke mededeling C. Nieuwenhuize 31-8-2022 en H.G. Pape-Luijten 5-9-2022.

Op circa 50 meter ten noordoosten van het plangebied ligt een AMK terrein van zeer hoge archeologische waarde. Op dit terrein bevinden zich resten van de laat-gotische Onze Lieve Vrouwenkerk uit de Late-Middeleeuwen. De kerk dateert uit de 15^e eeuw en is in 1843 afgebroken.

2.3.4 GEMEENTELIJKE VERWACHTINGSKAART

Op de gemeentelijke beleidskaart (bijlage 5) ligt het plangebied op een terrein met bekende archeologische waarden.

2.3.5 CULTUURHISTORISCHE INFORMATIE

Op basis van de cultuurhistorische informatie die beschikbaar is voor de gemeente Apeldoorn bevindt zich ten zuiden van het plangebied een oude beekloop. Dit is de beekloop van De Grift die op diverse historische kaarten zichtbaar is (zie paragraaf 3). In het plangebied bevinden zich verder geen cultuurhistorische elementen.⁷

2.3.6 EERDER ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

In het plangebied zijn tijdens de bouw van de Oranjerie tussen september en november 1992 diverse waarnemingen gedaan (zaakid. 4023807100).⁸ Tijdens het onderzoek was slechts beperkte ruimte voor archeologisch onderzoek. Het archeologisch onderzoek bestond daardoor voornamelijk uit waarnemingen in de stort of toevalsvondsten. Alleen aan de Nieuwstraat was ruimte om een vlak aan te leggen.

Aan de Mariastraat zijn een vijftal afvalkuilen aangetroffen met vondstmateriaal uit de 18^e en 19^e eeuw. Ook aan de Hoofdstraat zijn enkele waarnemingen gedaan. In dit geval betreft het stortvondsten, die op basis van de beschrijving uit de Late-Middeleeuwen of Vroege-Nieuwe tijd dateren. Tevens werd een houten ton aangetroffen met vondstmateriaal uit de 18^e/ 19^e eeuw. Tot slot is in het talud nog houten palen en vlechtwerk aangetroffen. Hoe dit dateert is op basis van de publicatie niet duidelijk. Aan de Nieuwstraat is een vlak gedocumenteerd, waarbij een groot aantal sporen is aangetroffen. Uit de aangetroffen sporen kan echter geen structuur worden herkend. De sporen zijn op basis van het vondstmateriaal gedateerd tussen de 11^e en 14^e eeuw.

Op basis van het archeologisch onderzoek uitgevoerd door de AWA kan worden geconcludeerd dat binnen het plangebied voorafgaand aan de bouw van de Oranjerie archeologische sporen aanwezig waren van bewoning binnen het plangebied vanaf de 11^e eeuw.

In de omgeving van het plangebied hebben eerder archeologische onderzoeken plaatsgevonden. De onderzochte locaties zijn afgebeeld in bijlage 7.

⁷ Gis.apeldoorn.nl

⁸ Nieuwenhuize 2014, 21-35.

Direct ten noordwesten van het plangebied is door Econsultancy archeologisch onderzoek uitgevoerd. Op basis van het bureauonderzoek was een middelhoge archeologische verwachting opgesteld voor resten uit het Paleolithicum – Romeinse tijd. Voor archeologische resten uit de Middeleeuwen en Nieuwe tijd geldt een hoge archeologische verwachting.⁹ Vervolgens is een gecombineerd verkennend- en karterend booronderzoek uitgevoerd, waarbij een verstoord pakket van 40 – 150 centimeter is aangetroffen. Hieronder bevonden zich smeltwaterafzettingen. Tijdens het booronderzoek is vondstmateriaal aangetroffen dat dateert uit de 18^e en 19^e eeuw. Op basis van de bevindingen van het booronderzoek is vervolgonderzoek geadviseerd in de vorm van een archeologische begeleiding van de graafwerkzaamheden. Tijdens de archeologische begeleiding is de loop van de blusbeek De Leigraaf aangetroffen. Vondsten uit de onderste vullingen van de beek dateren tussen de 14^e en 17^e eeuw. De blusbeek is vermoedelijk rond dezelfde tijd gedempt als dat de middeleeuwse kerk is gesloopt. In de demping is namelijk baksteen aangetroffen dat afkomstig is van de gesloopte kerk. Overig vondstmateriaal kan in de eerste helft van de 19^e eeuw worden gedateerd.¹⁰

Op ca. 40 meter ten oosten van het plangebied is door Laagland Archeologie een bureauonderzoek en een archeologische begeleiding uitgevoerd aan de hoofdstraat 92-94. Op basis van het bureauonderzoek werd geconcludeerd dat in het plangebied in de 18^e eeuw een boerderij die in de 19^e eeuw als weeshuis dienst deed. In 1842 is de boerderij gesloopt ten gunste van een weeshuis en voor het begin van de 20^e eeuw is dit weeshuis gesloopt voor de bouw van twee winkelpanden. Op basis van deze bevindingen is geadviseerd een archeologische begeleiding uit te voeren bij het slopen van de funderingen van de winkelpanden.¹¹ In 2017 is deze archeologische begeleiding uitgevoerd. Tijdens deze archeologische begeleiding zijn restanten blootgelegd van verschillende fasen van bebouwing, daterend vanaf de 18^e tot en met de 20^e eeuw. Tevens zijn sporen aangetroffen van de herstructurering van de Dorpsstraat en een ophoging uit de vroege 20^e eeuw. Op het achtererf is een oud akkerdek aangetroffen. Aardewerk uit dit akkerdek levert mogelijk een aanwijzing dat de bewoning in de omgeving terug gaat tot de 8^e eeuw.¹²

Op ca. 45 meter ten noordoosten van het plangebied heeft ter plaatse van het AMK-terrein 3198 een proefsleuvenonderzoek een proefsleuvenonderzoek plaatsgevonden door de ROB. Hierbij zijn resten aangetroffen van de voormalige Mariakerk. De fundering van de kerk bestond uit brokken moerasijzererts. De oudste fase is gedateerd rond 1200 en is gebouwd van tufsteen. De tweede fase uit de 14^e eeuw is gebouwd van baksteen. De jongste fase dateert uit de 15^e of 16^e eeuw en is in 1842 afgebroken.¹³ Tegelijkertijd met het onderzoek van het ROB zijn werkzaamheden begeleid door de Archeologische Werkgemeenschap Apeldoorn (APA). Hierbij zijn diverse ongeruimde menselijke resten aangetroffen, waarvan een aantal mogelijk van het oudste begravningsniveau zijn. Tevens zijn sporen van de funderingen van de kerk en overig muurwerk aangetroffen.¹⁴

⁹ Ten Broeke 2015.

¹⁰ Ten Broeke 2016.

¹¹ Oude Rengerink 2016, 3.

¹² Spitzers 2017, 6.

¹³ Hulst et al. 1990, 62-63.

¹⁴ Nieuwenhuize 2014, 58-81.

Op 15 meter ten oosten van het plangebied heeft ADC archeologisch onderzoek uitgevoerd in de vorm van een bureau- boor- en proefsleuvenonderzoek. Op basis van het bureauonderzoek werden archeologische resten verwacht die dateren vanaf de 17^e eeuw. Ook zijn archeologische resten uit voorgaande perioden niet uit te sluiten. Tijdens het verkennende booronderzoek is een verstoord bodemprofiel aangetroffen met een diepte van maximaal 275 cm -mv. Hierdoor is er geen archeologische verwachting meer voor resten uit de prehistorie. Archeologische resten uit de Late-Middeleeuwen en Nieuwe tijd worden echter nog steeds verwacht. Op basis van deze bevindingen is vervolgonderzoek geadviseerd in de vorm van een proefsleuvenonderzoek.¹⁵ Tijdens dit proefsleuvenonderzoek zijn geen archeologische resten aangetroffen. De bodem is tot een diepte van 1,60 cm -mv verstoord, waardoor eventueel aanwezige archeologische resten zijn vergraven.¹⁶

Op ca. 15 meter ten noorden van het plangebied is door de Archeologische werkgemeenschap Apeldoorn (AWA) in 1989 een opgraving uitgevoerd. In de voormalige achtertuinen achter de panden aan de Nieuwstraat, Mariastraat en Korenstraat zijn 6 afvalkuilen aangetroffen die op basis van het vondstmateriaal dateren uit de 18e-20e eeuw. Het aardewerk lijkt voor een deel samen te hangen met de herbergen waarvan uit historische bronnen bekend is dat ze hier hebben bestaan.¹⁷

Op 85 meter ten zuidwesten van het plangebied heeft Archeodienst in 2011 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Het plangebied bevond zich op de archeologische monumentenkaart (AMK-terrein 12843) (zaakid. 2339883100). Op basis daarvan is besloten direct een proefsleuvenonderzoek uit te laten voeren. Tijdens het proefsleuvenonderzoek is geconcludeerd dat de bodem tot aan de C-horizont is afgegraven, verhoogd en deels recentelijk verstoord. Alle resterende sporen dateren uit de tweede helft van de 19^e tot de eerste helft van de 20^e eeuw. Op basis van de resultaten is geadviseerd geen vervolgonderzoek uit te voeren.¹⁸

Op een afstand van 85 meter ten zuiden en oosten van het plangebied is een bureauonderzoek uitgevoerd ten behoeve van de herinrichting van diverse straten in de binnenstad van Apeldoorn (zaakid. 4584677100). Op basis van het bureauonderzoek geldt voor het plangebied een lage tot middelhoge verwachting voor archeologische resten uit de prehistorie en de Romeinse tijd. Voor archeologische resten uit de Middeleeuwen en Nieuwe tijd zijn diverse zones aangegeven waarvoor een specifieke hoge archeologische verwachting geldt. Het gaat hierbij onder andere om het marktplein, waar onder andere diverse funderingen, een kerkhofmuur en de gedempte blusbeek De Leigraaf worden verwacht. Op basis van deze bevindingen is voor de aangegeven zones vervolgonderzoek geadviseerd.¹⁹

¹⁵ Peters/Huizer 2019, 5.

¹⁶ Van Benthem 2019, 5.

¹⁷ Nieuwenhuize 2014, 20.

¹⁸ Loonen 2011, 3.

¹⁹ Ten Broeke 2018a, 4-5.

In 2021 heeft Transect ten behoeve van de beoogde herontwikkeling van de bebouwing aan de Hoofdstraat 55 een bureau- en verkennend booronderzoek uitgevoerd. Deze locatie bevindt zich ca. 135 meter ten zuiden van het plangebied (zaakid. 5032410100). Op basis van het bureauonderzoek geldt een hoge archeologische verwachting voor resten uit alle perioden. Tevens is op historisch kaartmateriaal op de locatie van het plangebied al bewoning zichtbaar. Tijdens het booronderzoek is een intacte B-horizont aangetroffen op een diepte van 110-160 cm -mv. De natuurlijke bodem is afgedekt door een plaggende of oude akkerlaag die vervolgens is afgedekt door een recent ophogingspakket. Op basis van de bevindingen is geadviseerd geen vervolgonderzoek uit te voeren, omdat de geplande bouwwerkzaamheden de mogelijk aanwezige archeologische resten niet bedreigen.²⁰

Circa 100 meter ten zuiden van het plangebied heeft Econsultancy een bureauonderzoek en verkennend booronderzoek uitgevoerd op de hoek van de Kanaalstraat en de Hoofdstraat (zaakid. 4577402100). Op basis van het bureauonderzoek is een lage archeologische verwachting opgesteld, omdat het plangebied langs het beekdal van De Grift ligt en daardoor relatief nat was. Tijdens het booronderzoek is een verstoorde bodem aangetroffen tot een diepte van 140 tot 270 cm -mv. Op basis van de verstoringen zijn in het plangebied geen archeologische resten te verwachten. Geadviseerd is om geen vervolgonderzoek uit te voeren.²¹

In augustus 2019 heeft ADC op ca. 65 meter ten oosten van het plangebied een bureauonderzoek en verkennend booronderzoek uitgevoerd (zaakid 4728565100). Op basis van het bureauonderzoek werd een intact bodemprofiel verwacht met een hoge archeologische verwachting voor resten uit de prehistorie en Vroege Middeleeuwen. Voor resten vanaf de Late-Middeleeuwen geldt een middelhoge verwachting. Alleen voor resten uit de Late-Nieuwe tijd geldt weer een hoge archeologische verwachting. Tijdens het booronderzoek is een ophogingspakket aangetroffen van 135 tot 160 centimeter dik. Het verwachte archeologische niveau is niet aangetroffen en is vermoedelijk door recente grondwerkzaamheden verstoord. Op basis van deze bevindingen is geadviseerd dat vervolgonderzoek niet noodzakelijk is.²²

Aan de Beekstraat, hemelsbreed ca. 85 meter ten zuidoosten van het plangebied, heeft Hamaland een bureauonderzoek en verkennend booronderzoek uitgevoerd (zaakid. 4556278100). Op basis van het bureauonderzoek is de verwachting voor archeologische resten uit alle perioden hoog. Tijdens het booronderzoek is een grotendeels intact bodemprofiel aangetroffen onder de recente ophogingslagen. Tevens is een boring gestuit op baksteen dat onderdeel zou kunnen zijn van een fundering. Op basis van deze resultaten adviseert Hamaland vervolgonderzoek uit te voeren indien bodemingrepen dieper reiken dan 50 cm -mv.²³

²⁰ Boelsma 2021, 4-5.

²¹ Ten Broeke 2018b, 4-5.

²² Stevens/van der Zee 2019, 7.

²³ Anker et al. 2017, 4.

Aan de overkant van de Beekstraat, op ca. 100 meter ten oosten van het plangebied, heeft Archeodienst een bureauonderzoek gedaan (2457195100). Aangezien het plangebied zich in een beekdal bevindt, er geen aanwijzingen zijn van een archeologische vindplaats in de directe omgeving en vanwege het ontbreken van historische bebouwing worden er in het plangebied geen archeologische resten verwacht. Archeodienst adviseert geen vervolgonderzoek op de betreffende locatie.²⁴

Op 120 meter ten oosten van het plangebied heeft Econsultancy een booronderzoek uitgevoerd (zaakid. 5136983100). De resultaten van dit onderzoek zijn op moment van schrijven nog niet bekend, omdat de bevindingen nog niet in ARCHIS zijn aangemeld.

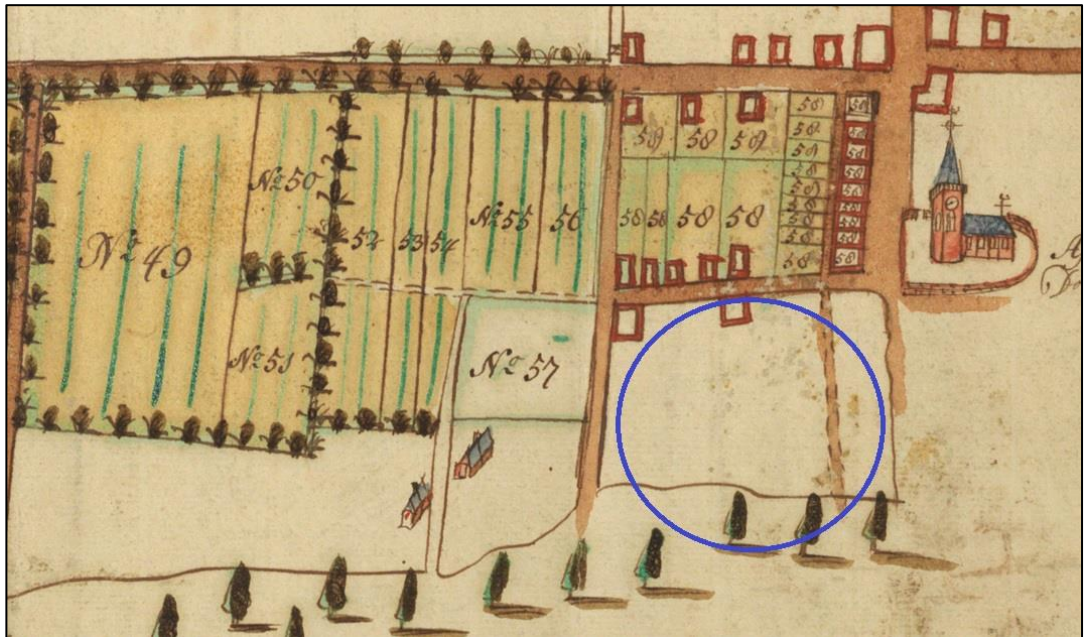
Tot slot is op 2020 meter ten noorden van het plangebied een bureauonderzoek en verkennend booronderzoek uitgevoerd door RAAP (zaakid. 4007915100). Op basis van het bureauonderzoek is een verwachtingsmodel opgesteld. De verwachting voor archeologische resten uit alle perioden wordt middelhoog verwacht. Tijdens het vooronderzoek is onder een verstoord pakket dekzand en daluitspoelingsafzettingen aangetroffen. De verwachting is dat eventueel aanwezige archeologische resten door recente graafwerkzaamheden zijn verstoord. Alleen archeologische resten uit de 19^e en 20^e eeuw kunnen worden verwacht. Op basis van de resultaten van het booronderzoek heeft RAAP geen vervolgonderzoek geadviseerd.²⁵

²⁴ Koeman 2014, 23.

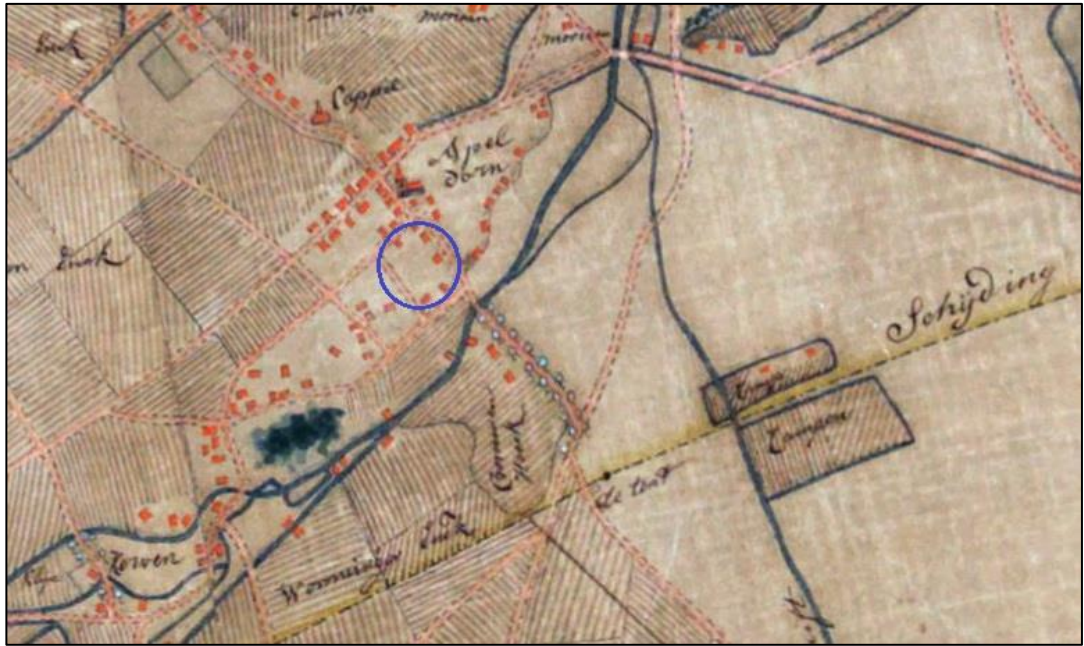
²⁵ Goossens 2016, 3.

2.4 HISTORIE

De oudste vermelding van Apeldoorn dateert uit 793 en betreft een schenking van twee hoeven aan de abdij Lorsch. In de tweede helft van de twaalfde eeuw is een kerk gesticht op de locatie van de in 1842 gesloopte Mariakerk. De grond rondom Apeldoorn werd door de adel gebruikt als jachtgebied. In de 17^e eeuw is paleis Het Loo gebouwd. De bouw van dit landgoed en de aanwezigheid van de adel zorgde voor een bevolkingsgroei in het dorp. De eerste kaart waarop de locatie van het plangebied staat afgebeeld betreft een kaart uit 1708, gemaakt door J. van Broeckhuysen. Op deze kaart is ten noordoosten van het plangebied de Mariakerk zichtbaar, die in 1842 is gesloopt. Tevens is ten noorden van het plangebied bebouwing zichtbaar. Ook binnen het plangebied lijken twee huizen te staan. Tevens lijken de voorlopers van de huidige Mariastraat, Hoofdstraat en de Nieuwstraat destijds al aanwezig te zijn. Het gebied ten westen van het plangebied was voor 1708 reeds in cultuur gebracht en in gebruik als bouwgrond. Of de grond in het plangebied rond deze periode reeds in gebruik gebracht was, is op basis van deze kaart niet vast te stellen.

Afbeelding 3. Uitsnede uit het kaartboek van de tiendenblokken onder Apeldoorn door J. van Broeckhuysen in 1708 met daarin de benadering van het plangebied (blauwe omcirkelt).

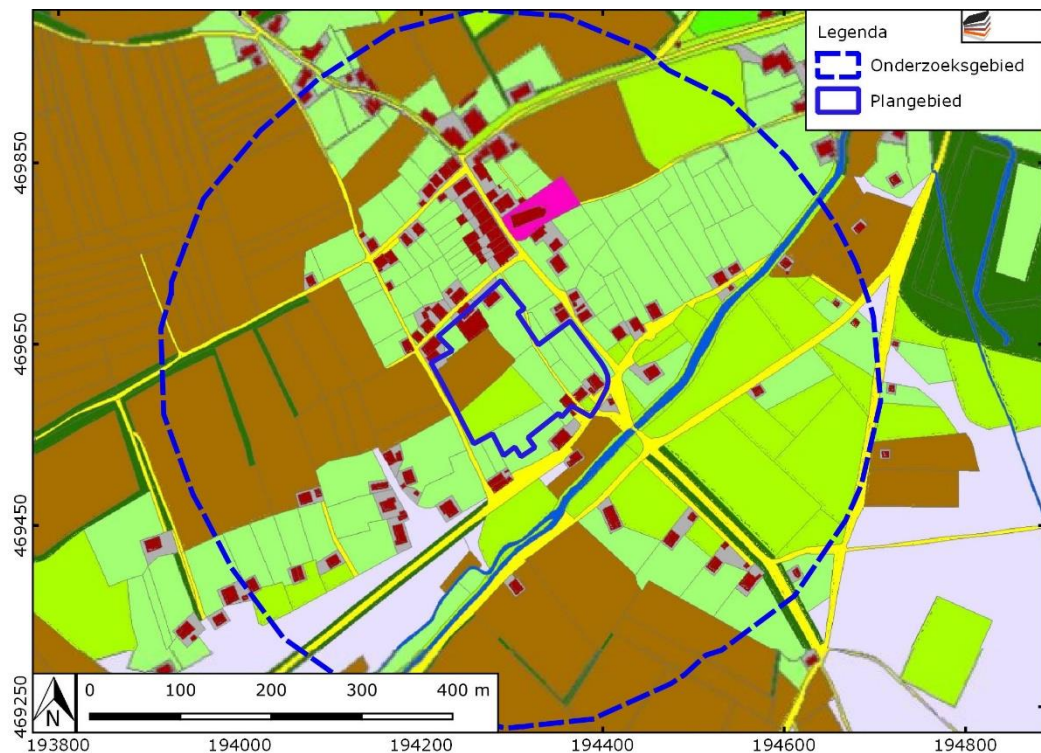

Afbeelding 4. Uitsnede van de kaart van het Heerlijkheid Het Loo (1748 – 1762) door Willem Leenen (bron: www.geheugenvanapeldoorn.nl). Een benadering van de locatie van het plangebied is blauw omcirkelt.

Op basis van de kaart van het Heerlijkheid Het Loo uit het midden van de 18^e eeuw is zichtbaar dat de bebouwing van 1708 nog steeds aanwezig is en dat in het zuiden en oosten van het plangebied bebouwing is ontstaan. Tevens is het geblokte stratenpatroon nog aanwezig. In de omgeving van het dorp zijn aan de westzijde grote escomplexen zichtbaar. Het gebied ten oosten van Apeldoorn lijkt niet in gebruik te zijn. Zichtbaar is dat de beek De Grift nog niet is gekanaliseerd en zich ten zuiden van Apeldoorn opsplijt in verschillende stroomgordels.

Op de kadastrale kaart (circa 1832)²⁶ is te zien dat de gebouwen die op de kaart van 1708 staan nog steeds aanwezig zijn. Tevens is in het noorden en in het zuidoosten van het plangebied meer bebouwing aanwezig. Het plangebied is opgedeeld in verschillende kleine blokvormige percelen, waarvan de meeste in gebruik waren als weiland. Slechts één perceel is in gebruik als bouwland. In de directe omgeving van het plangebied is de rest van de dorpskern zichtbaar, waarvan het dichtst bebouwde deel zich concentreert tegenover de Mariakerk. Het stratenpatroon van 1708 is op deze kaart nog duidelijk zichtbaar en het escomplex lijkt zich niet te hebben uitgebreid vanaf deze periode. Ten westen en noordwesten van het plangebied zijn escomplexen zichtbaar. Ten zuiden van het plangebied is de beek De Grift zichtbaar. De zuidelijke meander ten oosten van het plangebied die op de kaart van 1748-1762 zichtbaar is, is op deze kaart reeds verdwenen. Mogelijk is deze verland of gedempt. Tevens is een groter deel van de grond die Apeldoorn omring in cultuur gebracht.

De topografisch militaire kaart (TMK) van ca. 1830-1850 (niet afgebeeld) is een vergelijkbaar beeld zichtbaar als op de kadastrale kaart. De schaal van de TMK laat echter niet toe om op detailniveau naar het plangebied en omgeving te kijken en voegt voor dit onderzoek om deze reden niks toe.

Afbeelding 5. Uitsnede uit de eerste kadastrale kaart, circa 1832. De locatie van het plangebied is rood omlijnd. Geel: hooiland, beige: bouwland, lichtgroen: weiland, donkergroen: bos/opgaand hout, paars: heide, oranje: onverharde weg. lichtpaars: tuin; rood met grijs: bebouwing met erf. Bron: hisgis.nl.

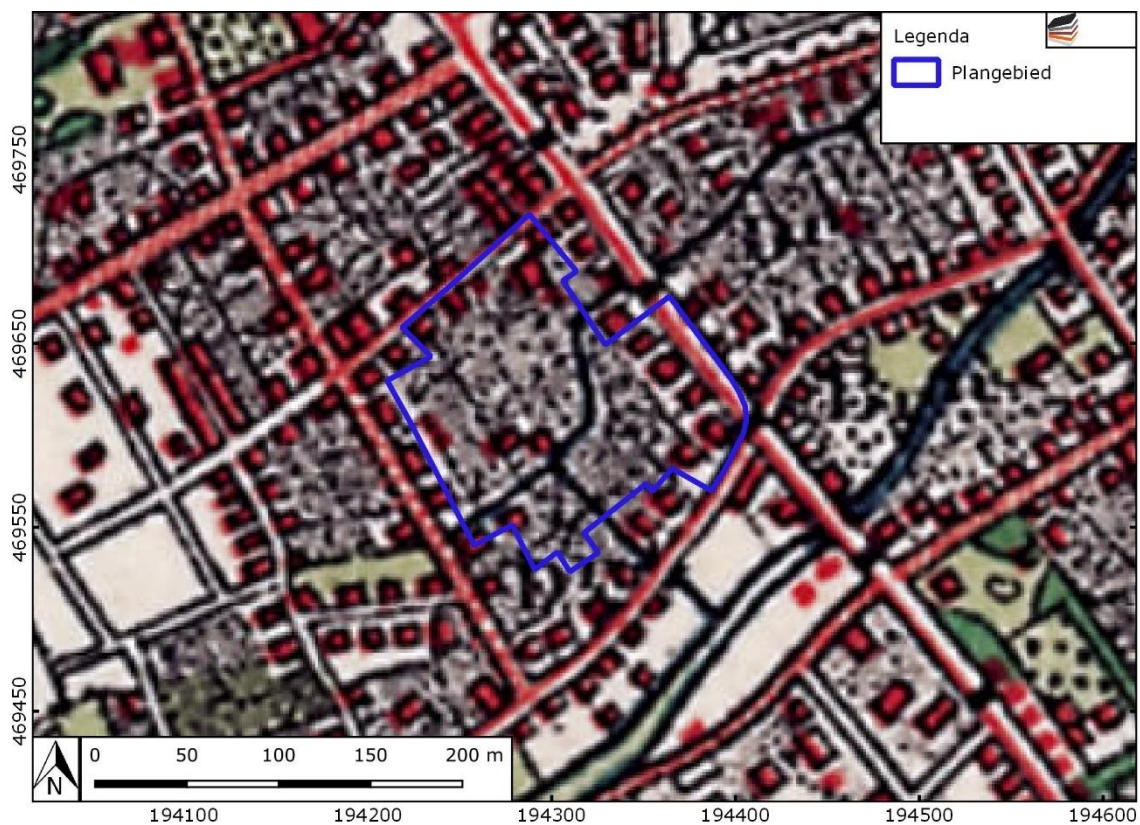
²⁶ bron: hisgis.nl

Op de topografische kaart van 1910 (zie Afbeelding 6 **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**) te zien dat de bebouwing van de kern van Apeldoorn verdicht. Een deel van het escomplex ten oosten van het plangebied is nu bebouwd. De Mariakerk, die zich ten noordoosten van het plangebied bevond, is in 1842 gesloopt. Op de plaats van de kerk zijn nu verschillende woonhuizen zichtbaar. Ook binnen het plangebied breidt de bebouwing zich uit. Langs de Dorpsstraat (tegenwoordig de Hoofdstraat) is veel bebouwing aanwezig. Centraal in het plangebied zijn tuinen aanwezig, waarin enkele bijgebouwen zijn gebouwd. De dorpskerk die ten noordoosten van het plangebied stond is gesloopt en heeft plaats gemaakt voor huizen.

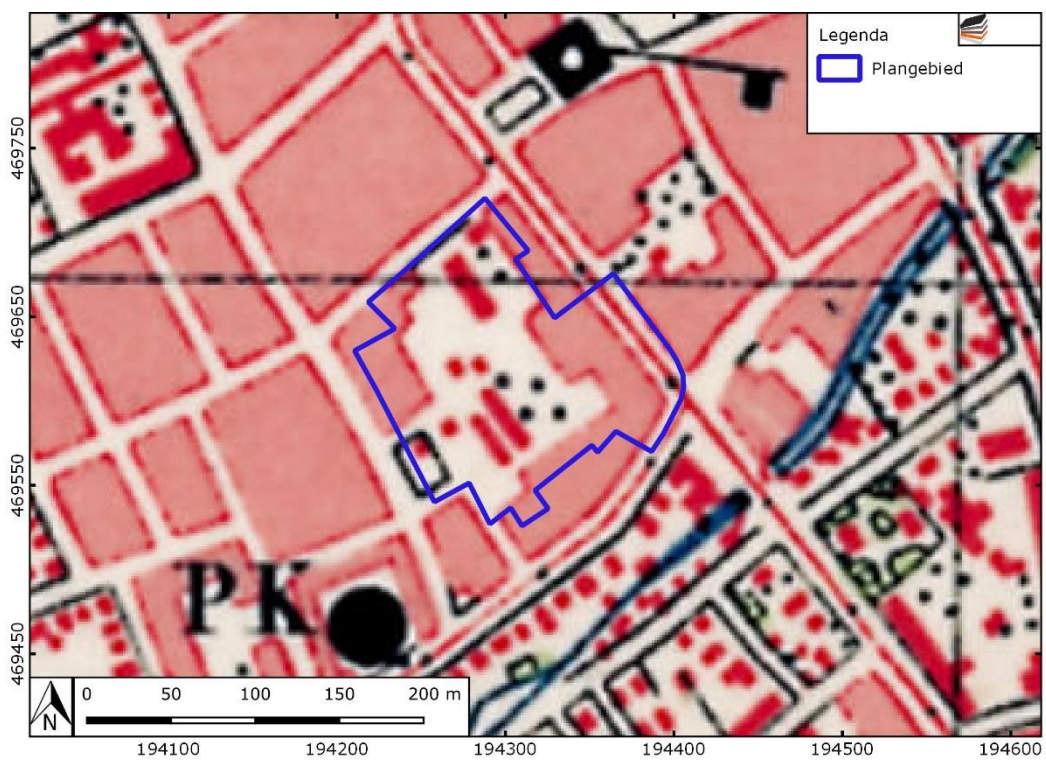
Op de topografische kaart van 1940 is te zien dat de bebouwing binnen het plangebied en de directe omgeving van het plangebied sterk is verdicht. Binnen het plangebied is langs alle straten bebouwing aanwezig. Centraal in het plangebied lijken enkele bijgebouwen zichtbaar.

De topografische kaart van 1988 laat een vergelijkbaar beeld zien. Binnen het plangebied is langs de straten veel bebouwing aanwezig. Alleen langs de Nieuwstraat is een deel van de bebouwing gesloopt. De bijgebouwen in het centrale deel van het plangebied zijn niet meer aanwezig. Dit deel van het plangebied is in gebruik als parkeerplaats (Afbeelding 9). Ten zuiden van het plangebied is de Grift gedempt. Ter plaatse van het beekdal is bebouwing aanwezig.

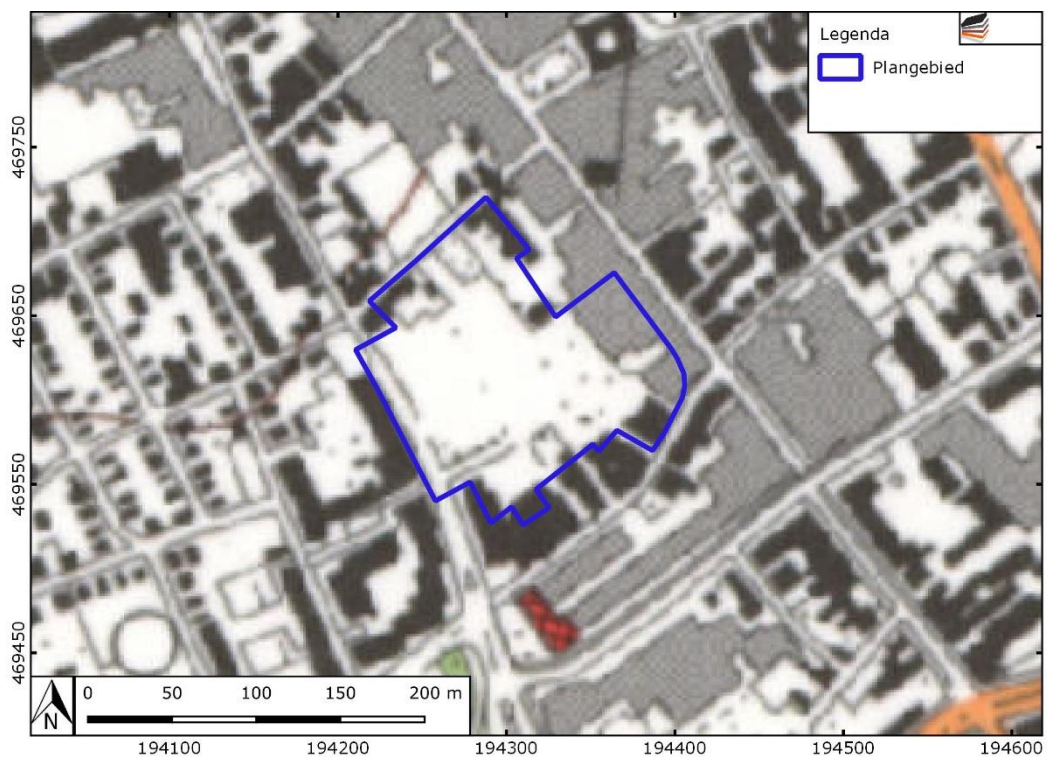
In 1992 werd begonnen met de bouw van een overdekt winkelcentrum met ondergrondse parkeergarage binnen het plangebied. Twee jaar later werd dit winkelcentrum, de Oranjerie, feestelijk geopend. Op de topografische kaart van 1997 is dit winkelcentrum duidelijk zichtbaar. Een deel van de bebouwing op de hoek van de Brinklaan en de Hoofdstraat is gesloopt ten gunste van dit winkelcentrum. De bebouwing aan de Mariastraat is eveneens gesloopt voor de aanleg van dit winkelcentrum. Een groot deel van de bebouwing aan de Hoofdstraat is echter gespaard gebleven.

Afbeelding 6. Uitsnede uit de topografische kaart van 1910. Bron: topotijdreis.nl.

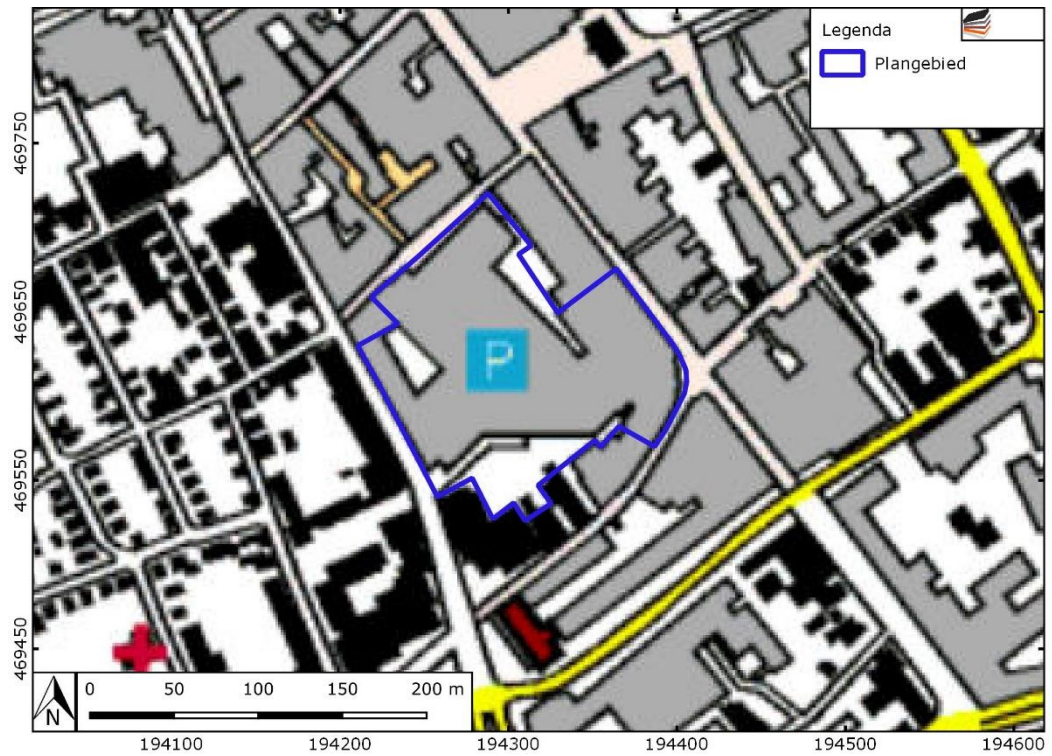
Afbeelding 7. Uitsnede uit de topografische kaart van 1940. Bron: topotijdreis.nl.

Afbeelding 8. Uitsnede uit de topografische kaart van 1988. Bron: topotijdreis.nl.

Afbeelding 9. Het plangebied in 1992 in gebruik als parkeerplaats. (Bron: CODA Beeldbank).

Afbeelding 10. Uitsnede uit de topografische kaart van 1997. Bron: topotijdreis.nl.

Afbeelding 11. Graafwerkzaamheden tijdens de bouw van het overdekte winkelcentrum de Oranjerie in 1992 (Bron: CODA beeldbank).

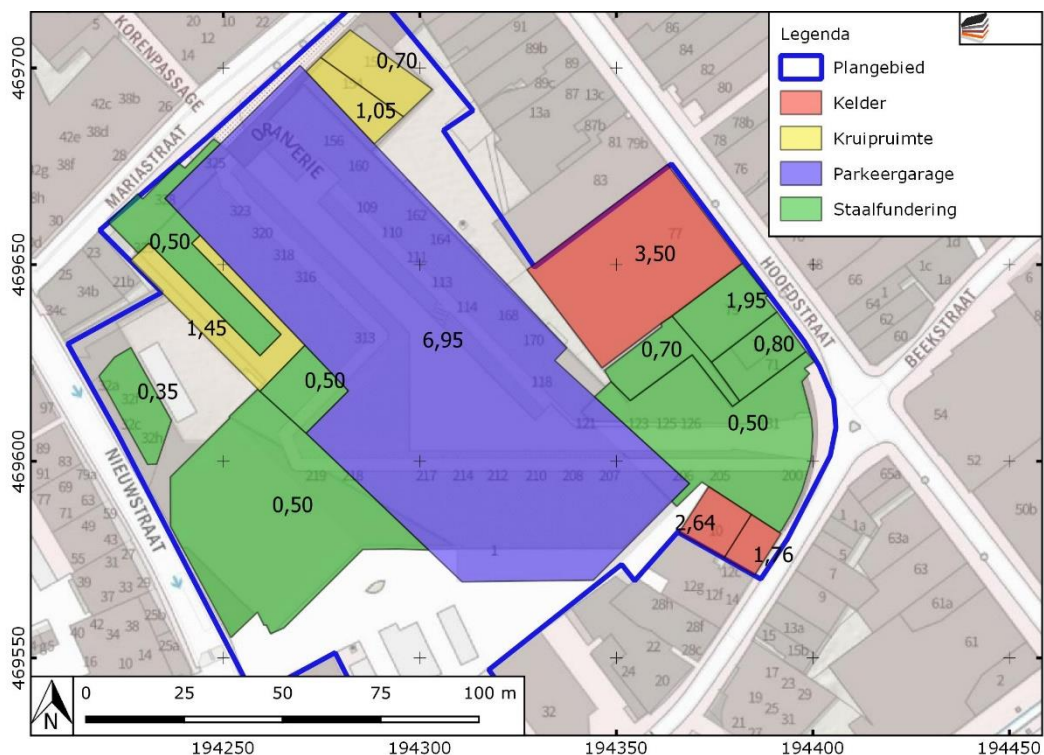
2.5 BESTAANDE VERSTORINGEN

In het plangebied zijn diverse gebouwen aanwezig die grootschalige verstoringen met zich mee hebben gebracht. De bouwtekeningen van alle gebouwen binnen het plangebied zijn opgevraagd bij het CODA. Op basis van deze bouwtekeningen is de fundering en waarschijnlijke diepte van de verstoringen in kaart gebracht. Alle verstoringen staan afgebeeld op Afbeelding 12.

Het grootste gebouw binnen het plangebied betreft het overdekte winkelcentrum de Oranjerie. Onder dit gebouw bevindt zich een parkeergarage. De bodem van de parkeergarage bevindt zich op ca. 6,95 meter -mv. In het overige deel zijn enkele delen van het gebouw afgegraven tot een diepte van 1,45 m -mv voor het realiseren van een kruipruimte of technische ruimte. Het overige deel van de Oranjerie is gefundeerd op staal middels funderingssleuven met een diepte van 1,45 meter -mv.

Ten noordoosten van de Oranjerie zijn enkele winkelpanden aanwezig binnen het plangebied (Hoofdstraat 71 – 77). Het grootste pand betreft Hoofdstraat 75. Dit pand is geheel onderkelderd tot een diepte van 3,50 m -mv. De overige winkelpanden, Hoofdstraat 71 – 75, zijn niet onderkelderd. Deze panden zijn gefundeerd op staal met een wisselende funderingsdiepte. De diepste fundering is aanwezig bij Hoofdstraat 75. Hierbij is het oorspronkelijke pand in 1925 gefundeerd tot een diepte van 1,95 m -mv. Alle panden zijn gefundeerd op staal.

Tot slot is het pand Brinklaan 10 volledig onderkelderd. Aan de straatzijde bevindt zich een souterrain met een diepte van 1,76 meter onder maaiveld. Aan de achterzijde bevindt zich een diepe onderkeldering waarvan de top van de vloer op 2,64 meter onder maaiveld lag.

Afbeelding 12. Afbeelding van de bekende recente verstoringen binnen het plangebied, de dieptes zijn weergegeven in meters.

HOOFDSTUK 3 CONCLUSIE EN VERWACHTINGSMODEL

3.1 CONCLUSIE

Het onderzoek is uitgevoerd conform protocol SIKB KNA 4002.

Op basis van de inventarisatie kan geconcludeerd worden dat het plangebied zich bevindt op een daluitspoelingswaaier. Het is onbekend of op de smeltwaterafzettingen nog dekzand aanwezig is.

Het plangebied bevindt zich binnen de historische dorpskern van Apeldoorn. Ten noordoosten van het plangebied heeft de Mariakerk gestaan, die terug gaat tot de 12^e eeuw. Ook binnen het plangebied zijn tijdens grondwerkzaamheden bij de bouw van de Oranjerie archeologische resten aangetroffen. Deze resten dateren vanaf de 11^e eeuw. Ook in de omgeving van het plangebied zijn archeologische resten aangetroffen. Deze resten dateren voornamelijk uit de Late-Middeleeuwen en de Nieuwe tijd.

Op basis van bevindingen van archeologische resten in de omgeving van het plangebied is het waarschijnlijk dat op de top van de natuurlijke ondergrond ophogingslagen aanwezig zijn. De dikte van deze ophogingslagen varieert tussen de 100 en 170 cm dikte. Deze ophogingslagen hebben een beschermende werking voor archeologische resten voorafgaand aan de ophoging.

Op historisch kaartmateriaal is te zien dat het plangebied voor 1708 tot de dorpskern van Apeldoorn behoorde. In 1708 was in het noordelijke deel van het plangebied reeds bebouwing aanwezig. In de loop van de tijd breidde deze bebouwing zich uit. Alleen het centrale deel van het plangebied kende voorafgaand aan de Oranjerie geen bebouwing, maar was in gebruik als tuin.

Op basis van het historische kaartmateriaal en de opgevraagde bouwtekeningen zijn in het plangebied diverse verstoringen te verwachten. De diepte van de verstoringen varieert van 35 centimeter tot 6,95 meter onder maaiveld. Dit betekent dat op locaties met zeer diepe verstoringen (kelder onder Hoofdstraat 77 en de parkeergarage onder het Oranjeriecomplex) eventueel aanwezige archeologische resten reeds zijn vergraven. Voor de andere locaties geldt dat archeologische resten beschermd kunnen zijn door de aanwezigheid van een ophogingspakket. De intactheid van archeologische resten hangt daarbij sterk af van de dikte van het ophogingspakket.

3.2 VERWACHTINGSMODEL

Binnen het plangebied zijn archeologische waarden bekend uit de Middeleeuwen en Nieuwe tijd. Ook in de omgeving van het plangebied zijn archeologische resten uit de Late-Middeleeuwen en Nieuwe tijd aangetroffen. Op basis van de ligging van het plangebied op een daluitspoelingswaaier kunnen archeologische resten uit eerdere perioden echter niet worden uitgesloten.

De archeologische verwachting voor resten uit het Laat-Paleolithicum tot en met het Vroeg-Neolithicum wordt klein geacht. Resten uit deze perioden bestaan uit vuursteenverspreidingen die zich op of direct onder het toenmalige maaiveld bevonden. Indien deze resten in het plangebied aanwezig zouden zijn, zouden deze door grondroerende werkzaamheden in latere perioden zijn verstoord.

De archeologische verwachting voor het Neolithicum tot en met de Romeinse tijd is middelhoog. Resten uit deze perioden zijn in de omgeving van het plangebied niet aangetroffen, maar kunnen vooralsnog ook niet worden uitgesloten.

Voor de Middeleeuwen en de Nieuwe tijd geldt een zeer hoge archeologische verwachting. Archeologische resten uit deze periode zijn in het westelijke deel van het plangebied bekend. In het westelijke deel van het plangebied zijn archeologische resten uit de 11^e tot 14^e eeuw aangetroffen en op basis van historisch kaartmateriaal is bewoning binnen het plangebied bekend vanaf 1708. Indien deze resten door ophogingslagen zijn beschermd van recente verstoringen kunnen bewoningsresten uit deze perioden binnen het plangebied worden verwacht.

Eventuele nederzettingen uit de steentijd hebben een omvang van 50 – 200 m² (kleine variant) of 200 – 1000 m² (middelgrote variant). Nederzettingen uit de periode Bronstijd – middeleeuwen hebben meestal een omvang tussen 500 – 2000 m² (huisplaats) of meer dan 8000 m² (dorp).²⁷

Deze resten liggen in de top van de natuurlijke ondergrond of in een ophogingspakket. De dikte van het ophogingspakket binnen het plangebied is vooralsnog onbekend. Rekening wordt gehouden met een dikte van ca. 1,5 meter. De natuurlijke bodem wordt hier gevormd door dekzand of smeltwaterafzettingen waarin zich een podzol heeft ontwikkeld. Eventuele resten bestaan uit vuursteenstrooiingen (voornamelijk Neolithicum, in mindere mate Bronstijd en IJzertijd). Daarnaast kan (gefragmenteerd) aardewerk worden verwacht, evenals houtskool, verbrande huttenleem en natuursteen. Vanaf ongeveer de 17^e eeuw is ook baksteen te verwachten (rurale gebieden; in bewoningskernen al eerder). Deze vondstcategorieën bevinden zich aan of in het pleistocene zand of in het ophogingspakket. Daarnaast kunnen grondsporen worden verwacht. Het gaat daarbij overwegend om paalkuilen, greppels en afvalkuilen en dergelijke. Deze bevinden zich in de top van de pleistocene ondergrond en kunnen zich tot op grote diepte uitstrekken.

²⁷ bron: Tol e.a., 2006.

3.3 ADVIES

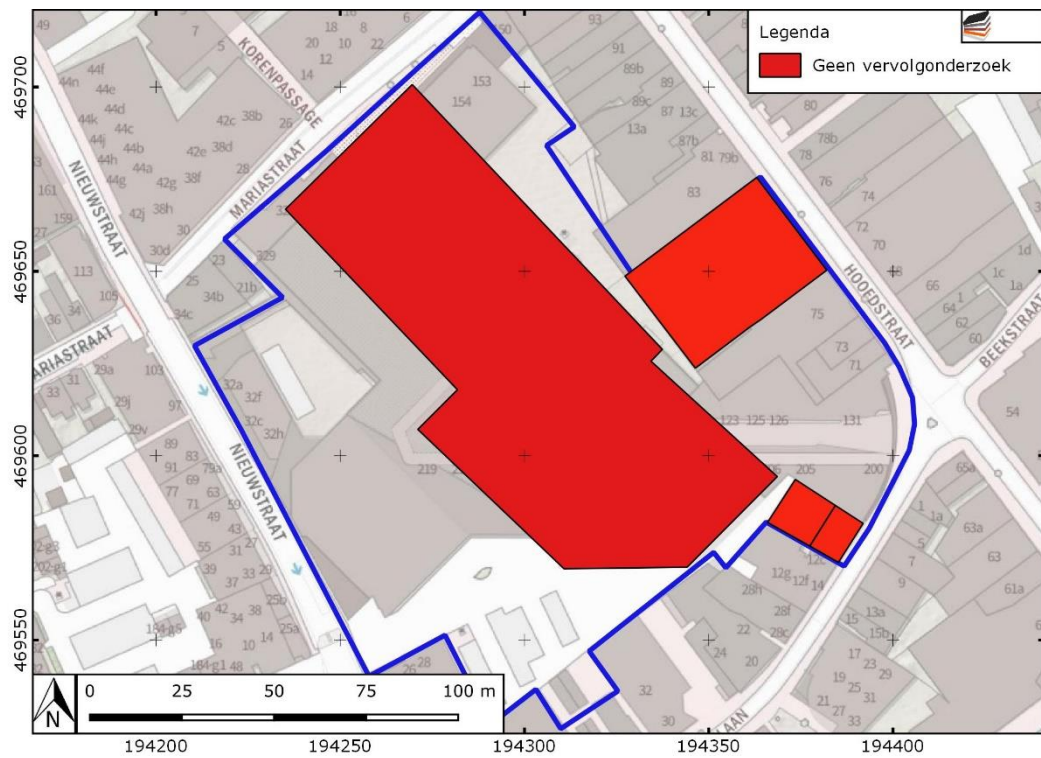
Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek worden in delen van het plangebied archeologische resten verwacht. Vooralsnog is de ontgravingsdiepte van de geplande ingrepen niet bekend. Hierdoor is niet duidelijk of de voorgenomen ingrepen de archeologische resten gaan verstoren. Tevens is op basis van het bureauonderzoek niet duidelijk op welke diepte de verwachte archeologische resten zich bevinden.

Aangezien op basis van het bureauonderzoek niet voor het gehele plangebied vastgesteld kan worden of eventueel aanwezige archeologische resten zijn verstoord, wordt vervolgonderzoek geadviseerd. Dit vervolgonderzoek kan plaats vinden in de vorm van een proefsleuvenonderzoek.

Een proefsleuvenonderzoek is de meest geschikte onderzoeksmethode, omdat bij een proefsleuvenonderzoek makkelijker onderscheid gemaakt kan worden tussen recent verstoorde pakketten en oudere ophogingslagen. Aangezien bekend is dat in het plangebied archeologische resten aanwezig zijn, heeft het proefsleuvenonderzoek hoofdzakelijk als doel om de verstoring binnen het plangebied als gevolg van bebouwing in kaart te brengen.

Van zowel de Hoofdstraat 77 als de parkeergarage kan worden vastgesteld dat de graafwerkzaamheden dieper reikten dan het archeologische niveau, waardoor eventueel aanwezige archeologische resten zijn verstoord. Vervolgonderzoek wordt op deze locaties niet noodzakelijk geacht (zie Afbeelding 13).

De implementatie van dit advies is in handen van de gemeente Apeldoorn hierin vertegenwoordigd door de archeologisch adviseur van de gemeente, mevrouw M. Parlevliet.

Afbeelding 13. Locaties binnen het plangebied waarbinnen geen vervolgonderzoek wordt geadviseerd.

literatuur

Anker, E.F.A., E.E.A. van der Kuijl, J.F.M. Rohling, 2017: *Bureauonderzoek en verkennend Booronderzoek Archeologie Plangebied Beekstraat 14-16 te Apeldoorn*, Zelhem (Hamaland projectnummer 171631).

Benthem, van, A., 2019: *Hoofdstraat 54, Apeldoorn Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van een proefsleuf*, Amersfoort (ADC rapport 4860).

Boelsma, J., 2021: *Apeldoorn, Hoofdstraat 55, gemeente Apeldoorn (GD). Een Archeologisch Bureauonderzoek (BO) en Inventariserend Veldonderzoek (IVO), verkennende fase*, Nieuwegein (Transect-rapport 3360).

Broeke, ten, E.M., 2018a: *Rapportage archeologisch bureauonderzoek Diverse straten te Apeldoorn*, Doetinchem (Econsultancy rapport 5337.001).

Broeke, ten, E.M., 2018b: *Rapportage archeologisch bureauonderzoek en verkennend booronderzoek Hoek Kanaalstraat en Hoofdstraat te Apeldoorn*, Doetinchem (Econsultancy rapport 5569.001).

Goossens, E., 2016: *Plangebied Paslaan 14 in Apeldoorn, gemeente Apeldoorn; archeologisch onderzoek: een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek (verkennend booronderzoek)*, Weesp (RAAP-notitie 5650).

Hulst, R.S., A., Buisman, de Haan, M.J.A., 1990: *4. Kerken en Kastelen 4.(a) Apeldoorn, gem. Apeldoorn* in: Hallewas, D.P., M.C.P. Levendig-Snijders, J.F. van Regteren Altena, A. van Wingerden-van den Burg (reds): *Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek Jaarverslag 1989*, Amersfoort.

Koeman, S., 2014: *Bureauonderzoek Grifhof te Apeldoorn*, Zevenaar (Archeodienst rapport 568).

Loonen, A., 2011: *Proefsleuvenonderzoek in het plangebied 'Brinkpark' te Apeldoorn*, Zevenaar (Archeodienst rapportnummer 92).

Oude Rengerink, J.A.M., 2016: *Bureauonderzoek Hoofdstraat 92-94 te Apeldoorn, gemeente Apeldoorn (Gld)*, Eindhoven (Laagland Archeologie rapport 32).

Peters, M., J. Huizer, 2019: *Hoofdstraat 54, Apeldoorn (gemeente Apeldoorn) Een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek*, Amersfoort (ADC rapport 4741).

Spitzers, T.A., 2017: *Archeologie van het Apeldoornse weeshuis, Almelo* (Laagland Archeologie rapport 161).

Ten Broeke, E.M., 2015: *Archeologisch bureauonderzoek en gecombineerd verkennend en karterend booronderzoek Hoofdstraat 79 te Apeldoorn in de gemeente Apeldoorn*, Doetinchem (Econsultancy rapport 15045427).

Ten Broeke, E.M., 2016: *Archeologische begeleiding Hoofdstraat 79 te Apeldoorn in de gemeente Apeldoorn*, Doetinchem (Econsultancy rapport 15065782).

Archeologische databases/internetbronnen

ArchisIII

www.coda-apeldoorn.nl

www.topotijdreis.nl

www.hisgis.nl

www.geheugenvanapeldoorn.nl

gis.apeldoorn.nl

www.kadastralekaart.com

Gebruikte kaarten

Historische kaarten vanaf 1890 tot en met 2015. Bron: www.topotijdreis.nl.
Geraadpleegd op 30-8-2022

Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2), nauwkeurigheid Z-waarde ≤ 5 cm. Bron:
www.ahn.nl. Geraadpleegd op 30-8-2022

Kaart waarnemingen, AMK-terreinen en onderzoeksmeldingen. Bron:
www.zoeken.cultureelerfgoed.nl. Geraadpleegd op 31-8-2022

Beleidskaart. Bron: gemeente Apeldoorn. Geraadpleegd op 31-8-2022

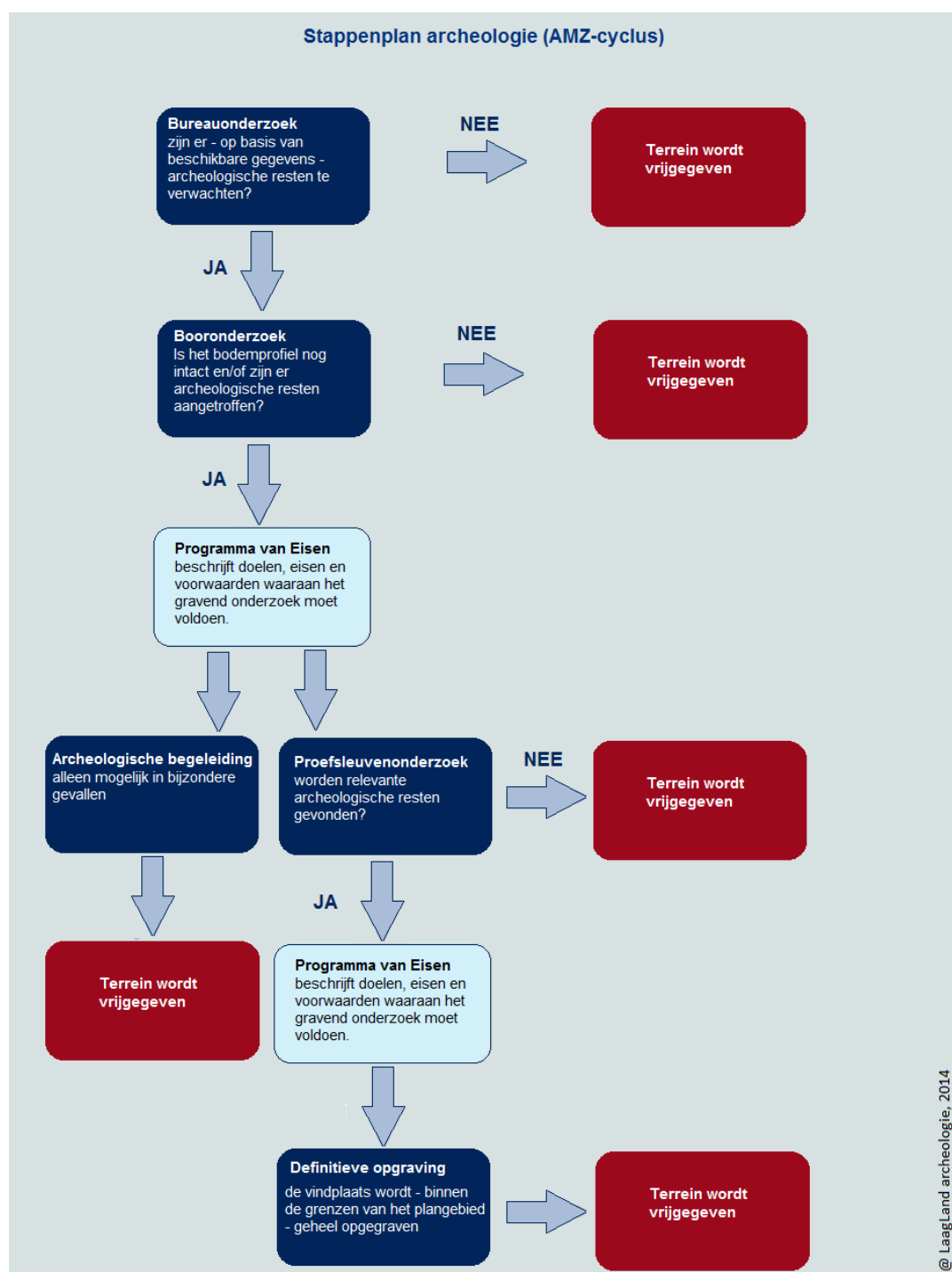
Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Bron: www.pdok.nl. Geraadpleegd op
30-8-2022

Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Bron: www.pdok.nl.
Geraadpleegd op 30-8-2022

Topografische kaart, schaal 1:10.000. Bron: www.pdok.nl. Geraadpleegd op 5-9-2022

Topografische kaart, schaal 1:10.000. Bron: www.pdok.nl. Geraadpleegd op 30-8-
2022

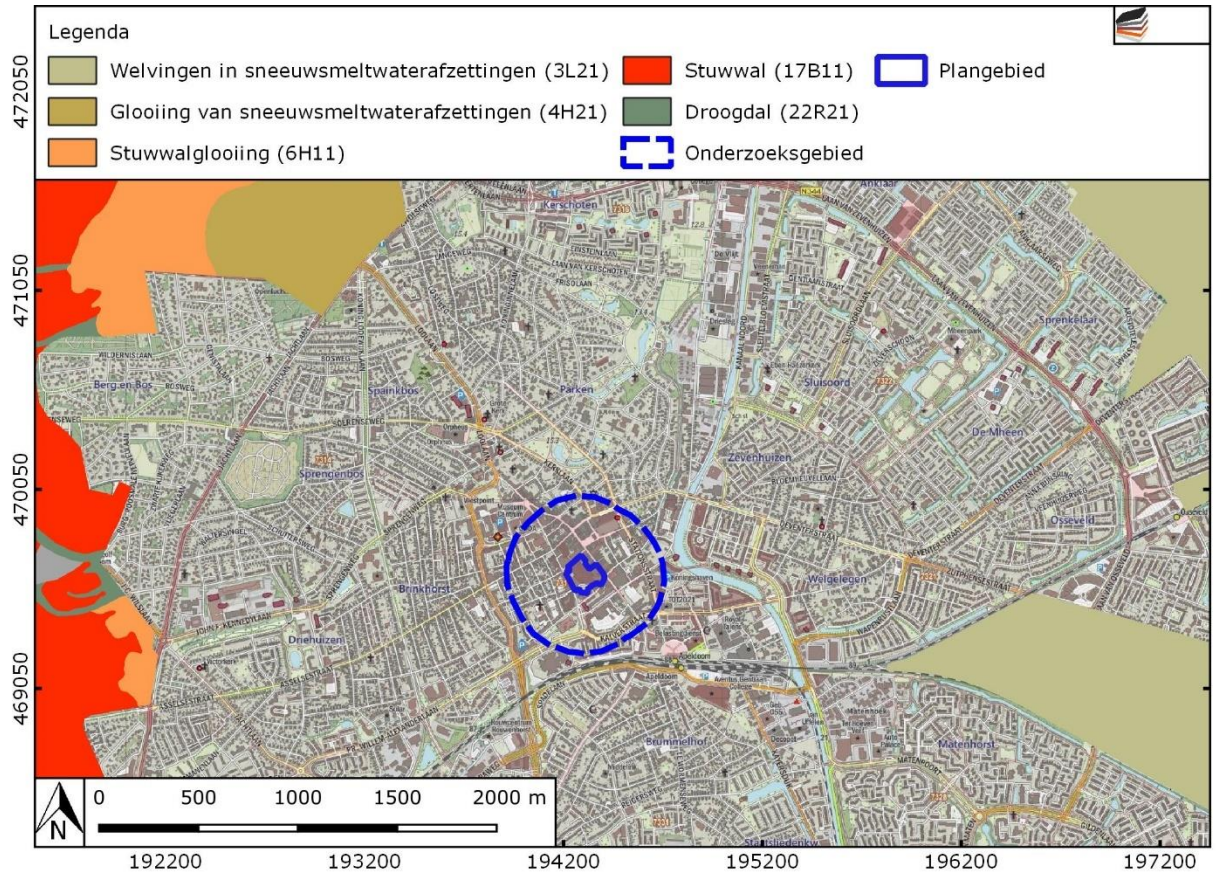
BIJLAGE 1 AMZ-CYCLUS

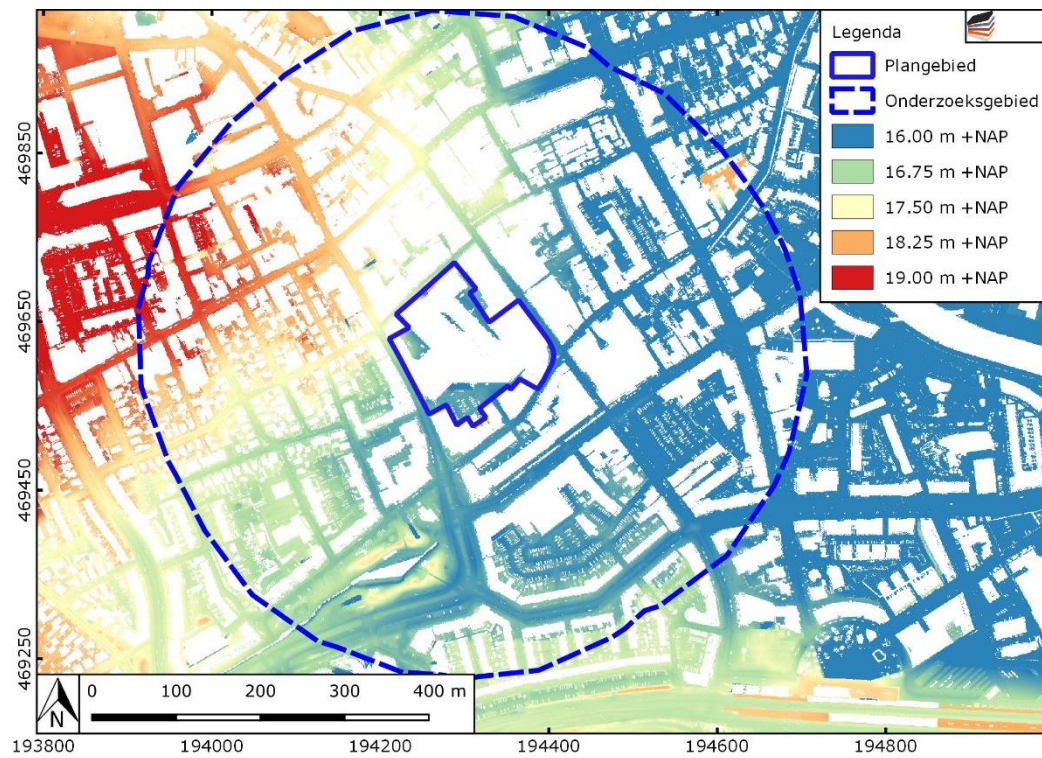
BIJLAGE 2 ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

Archeologische perioden			Datering	
Nieuwe tijd	C		-1795	
	B		-1650	
	A		-1500	
Middeleeuwen	Laat		-1250	
	Vol		-1050	
	vroeg	Ottoons	-900	
		Karolingisch	-725	
		Merovingisch	-450	
Romeinse tijd	Laat		-270	
	Midden		-70 na Chr.	
	Vroeg		-15 voor Chr.	
Prehistorie	IJzertijd	Laat		-250
		Midden		-500
		Vroeg		-800
	Bronstijd	Laat		-1100
		Midden		-1800
		Vroeg		-2000
	Neolithicum	Laat		-2850
		Midden		-4200
		Vroeg		-4900/5300
	Mesolithicum	Laat		-6450
		Midden		-8640
		Vroeg		-9700
	Paleolithicum	Jong		-35.000
		Midden		-250.000
		Oud		
@ Laagland Archeologie, 2014				

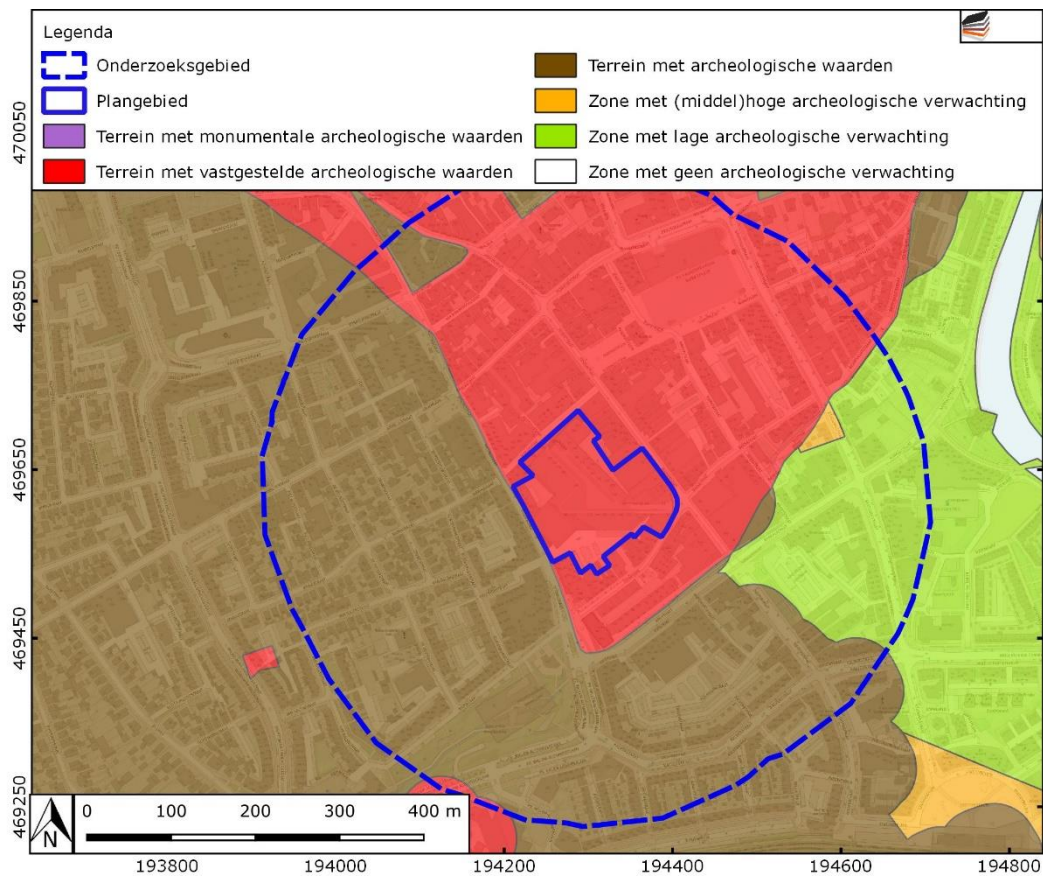
BIJLAGE 3 GEOMORFOLOGISCHE KAART

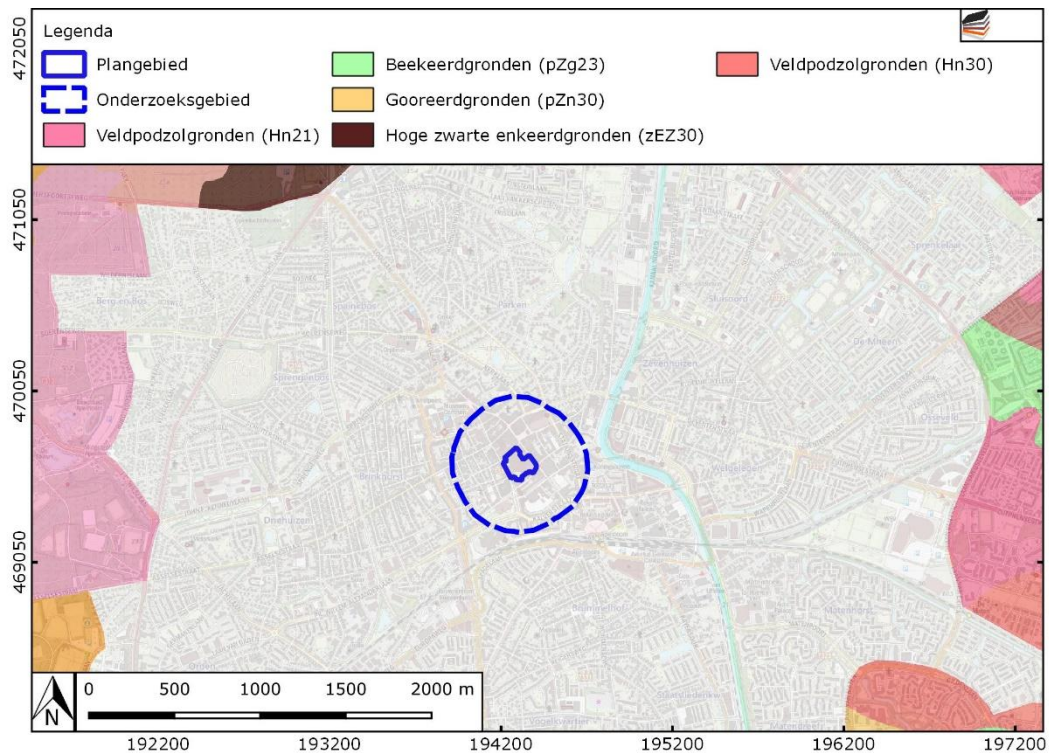
BIJLAGE 4 ACTUEEL HOOGTEBESTAND NEDERLAND

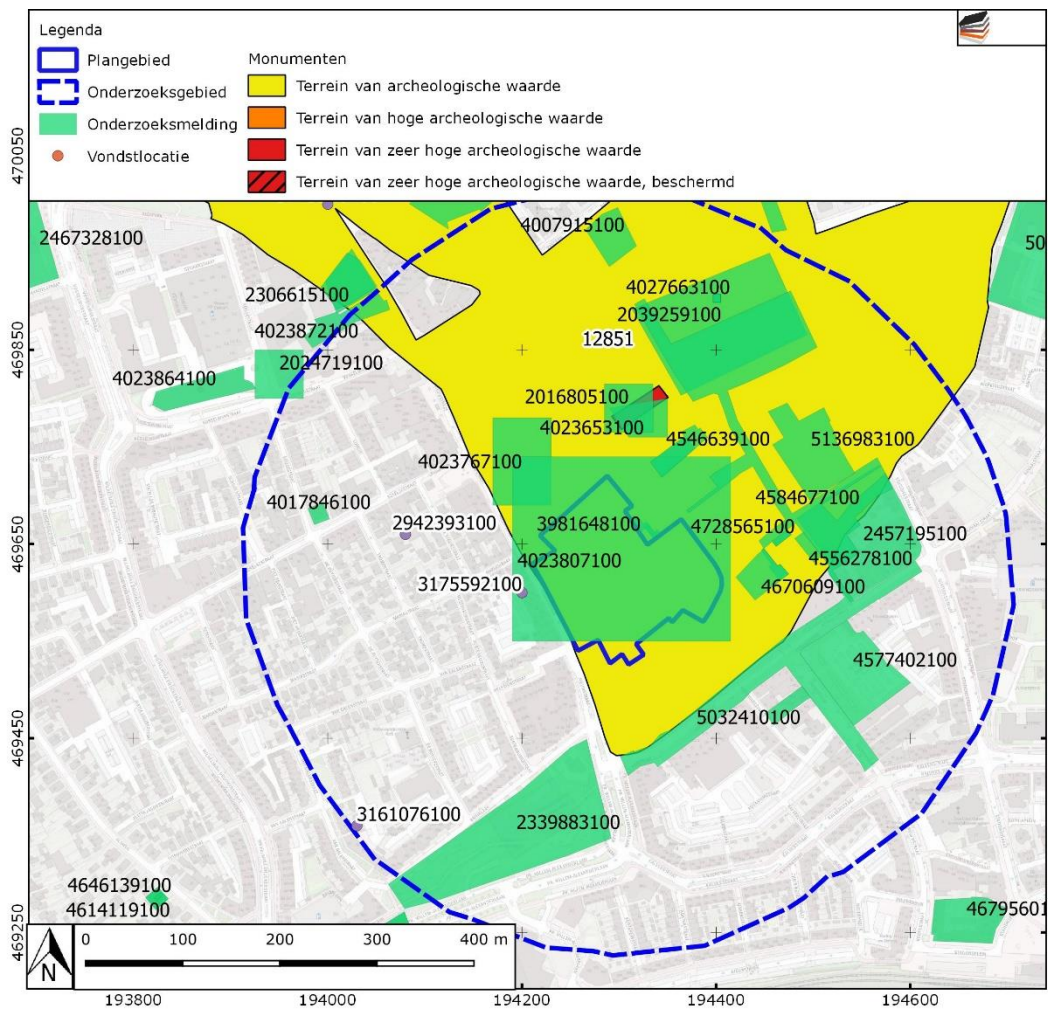
BIJLAGE 5 GEMEENTELIJKE ARCHEOLOGISCHE VERWACHTINGSKAART

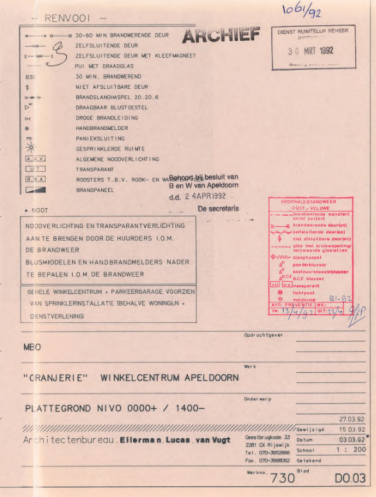
BIJLAGE 6 BODEMKAART

BIJLAGE 7 WAARNEMINGEN, AMK-TERREINEN EN ONDERZOEKSMELDINGEN

BIJLAGE 8 BOUWTEKENINGEN ORANJERIE

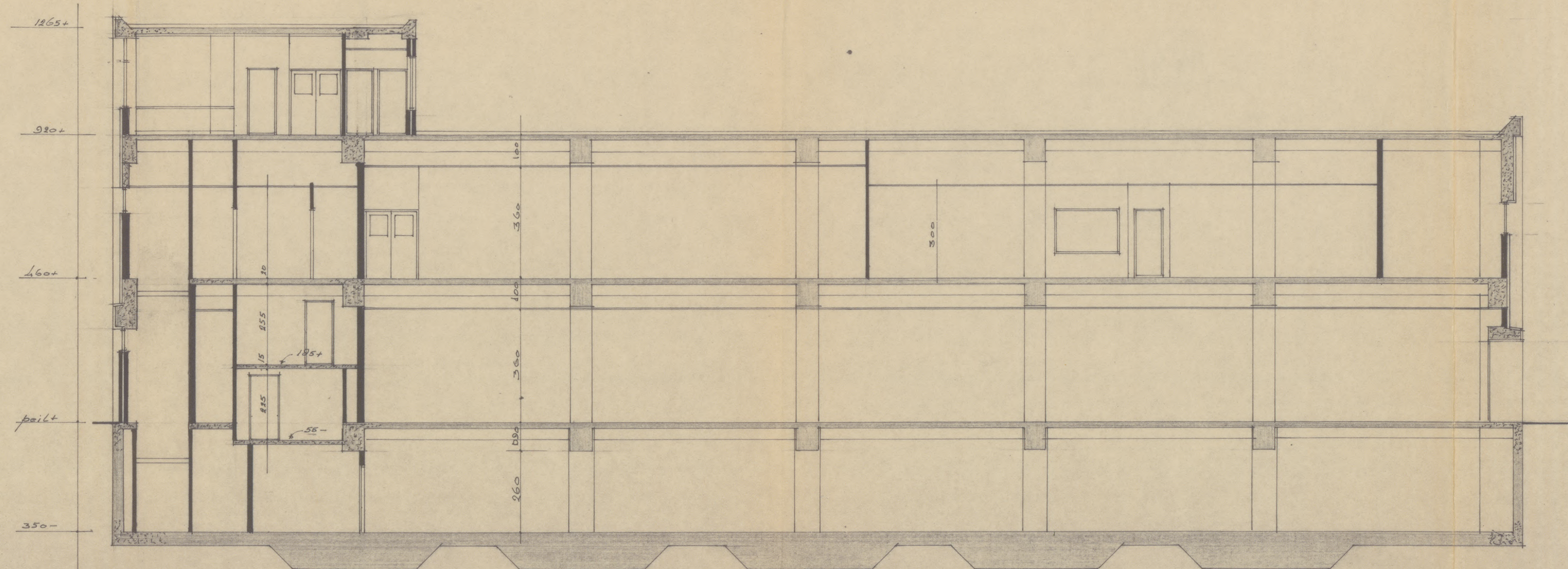

BIJLAGE 9 BOUWTEKENING HOOFDSTRAAT 77

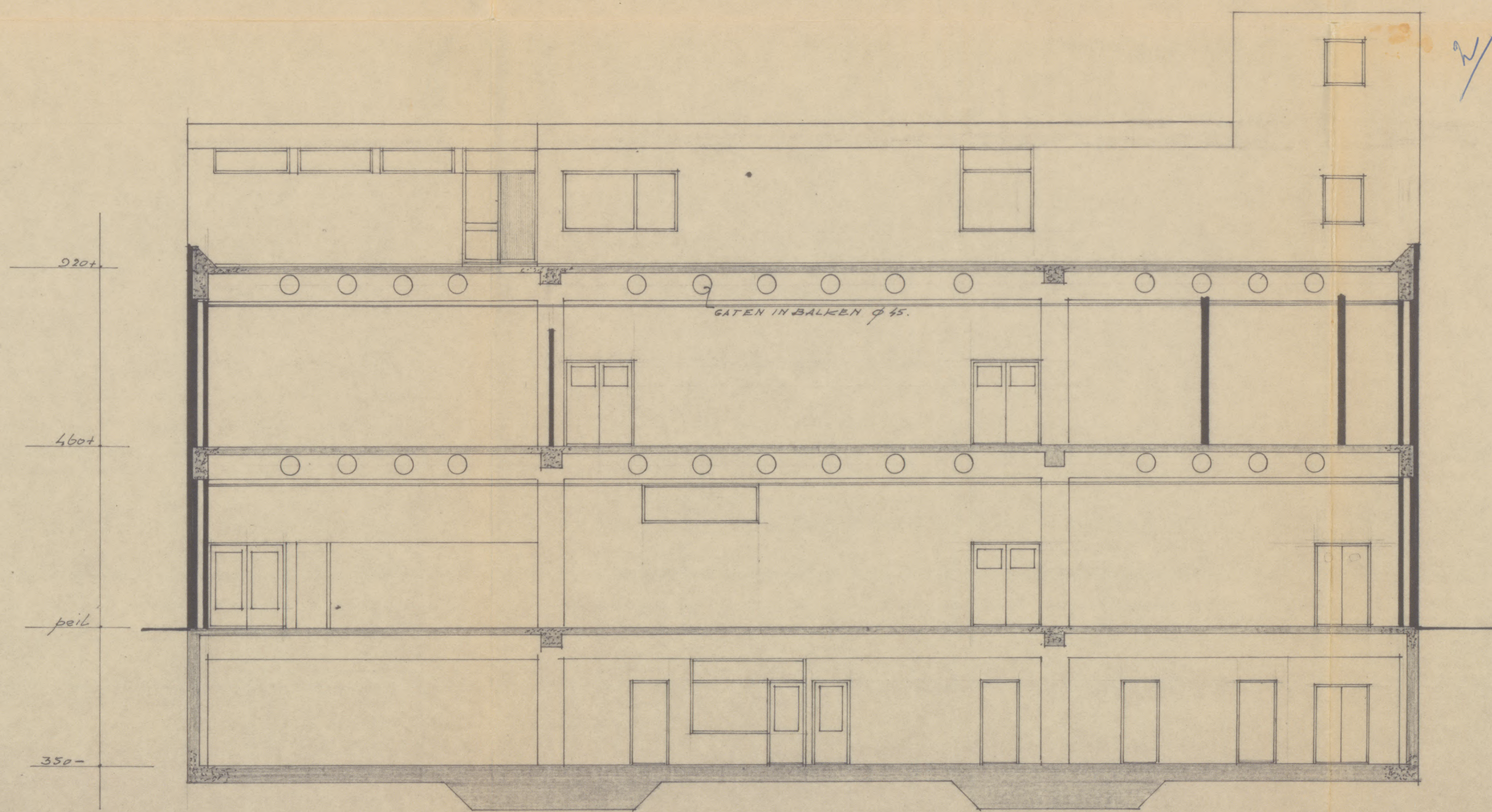
Wassenaar 29 19/6
H. H. H. 29 19/6

LINKERZUGEVEL

RECHTERZUGEVEL

LANGSDOORSNEDEN A-B

DWARSDOORSNEDEN C-D

ARCHIEF

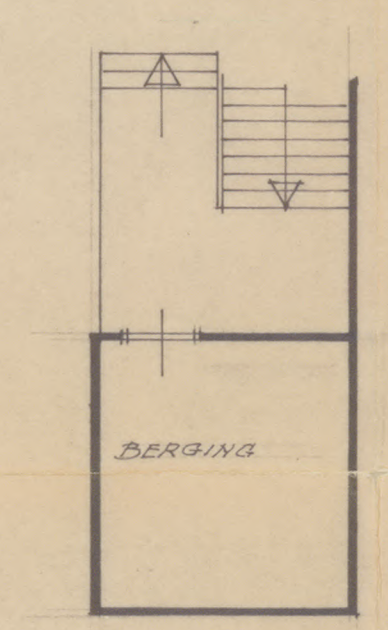
Gemeentewerken Apeldoorn
12 FEB. 1968
Ald. Bouw- en Woningtoezicht

Behoort bij besluit van
Burgemeester en Wethouders van
Apeldoorn, d.d.
7 MEI 1968
De Secretaris,

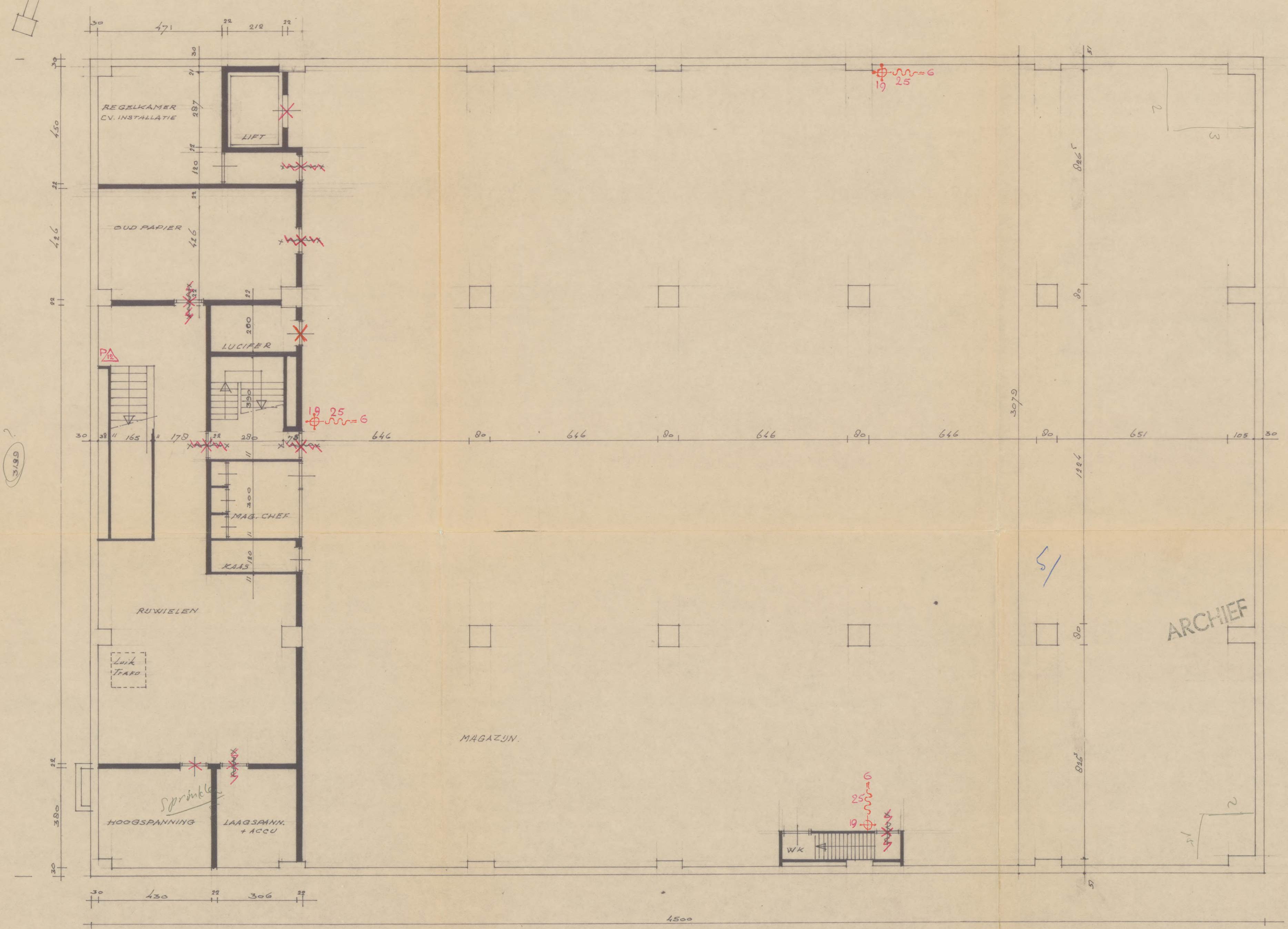

HEMA AAN DE HOOFDSTRAAT TE APELDOORN.		
ZUGEVELS EN DOORSNEDEN		
SCHAAL: 1:400	WERK No. 6501/476	GLW.
DATUM: 22 JAN. '68	GET. J.	
LEO G. VISSER en S. J. ROMELINGH B.V. ARCHITECTEN B.N.A. ZEIST TEL: 03404-13064		

Ben. raad 19/1/68
over: kerkkant 147 + 148
Buit. gebouwen 146 + 149

3133

ARCHIEF

Gemeentewerken Apeldoorn
12 FEB. 1968
Ald. Bouw- en Woningtoezicht

Besluit van
Burgemeester en Wethouders van
Apeldoorn, d.d.
7 MEI 1968

De Schepers
de Schepers

HEMA AAN DE HOOFDSTRAAT TE APELDOORN.

KELDER

SCHAAL: 1:100 VLRK. No. 6501/476 C.W.

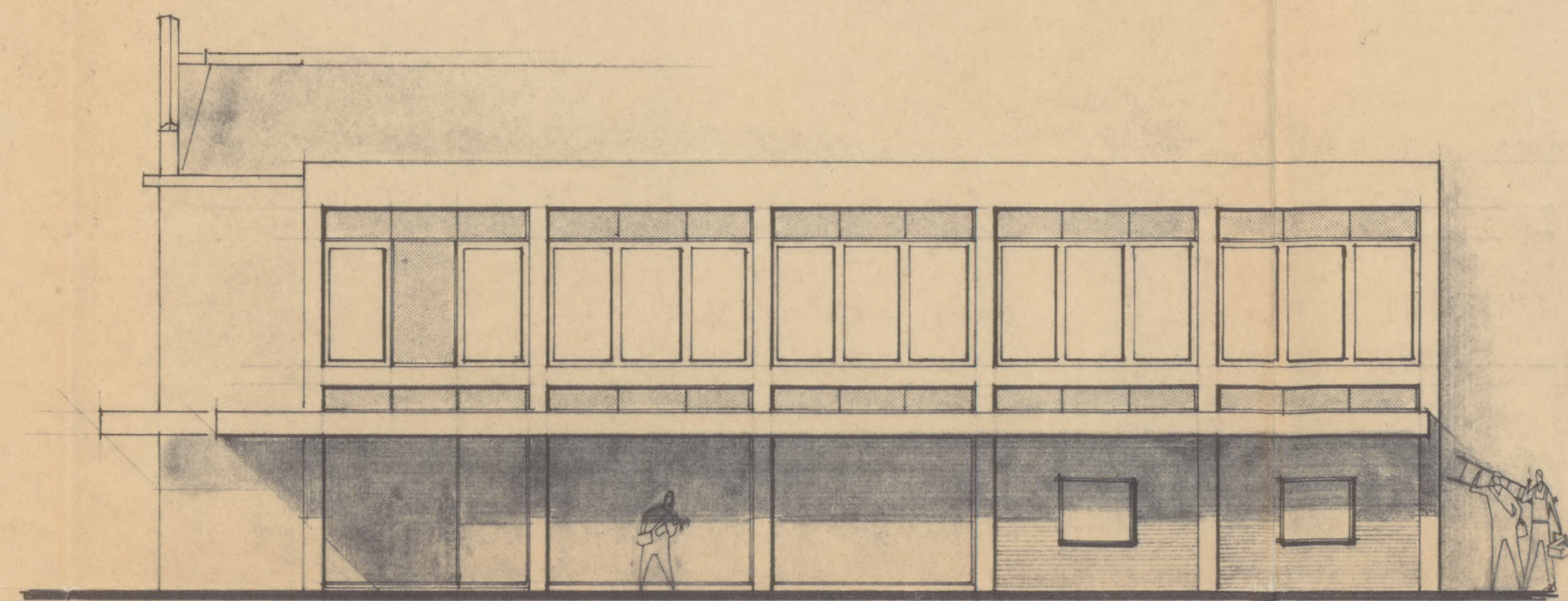
DATUM: 16 JAN. '68 OET. 8

LEO G. VISSER en S. J. RÖMELINGH h.b.o. ARCHITECTEN B.N.A. ZEIST TEL: 03404-13064

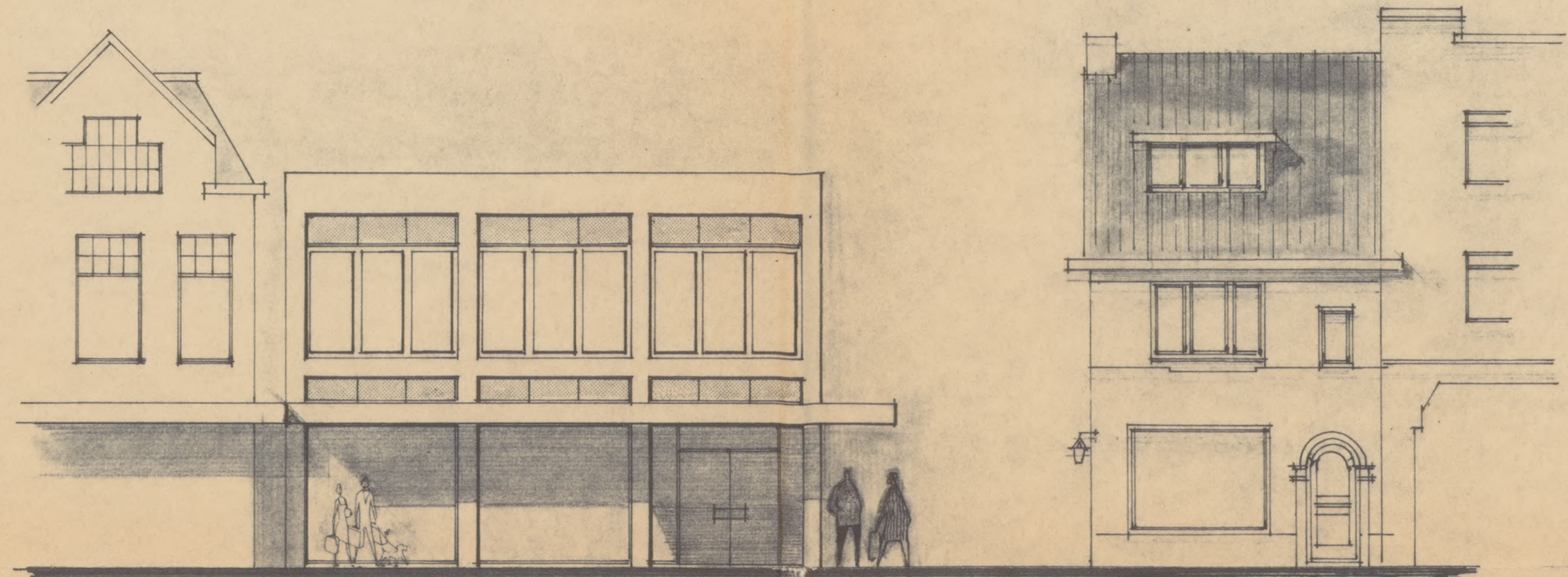
1

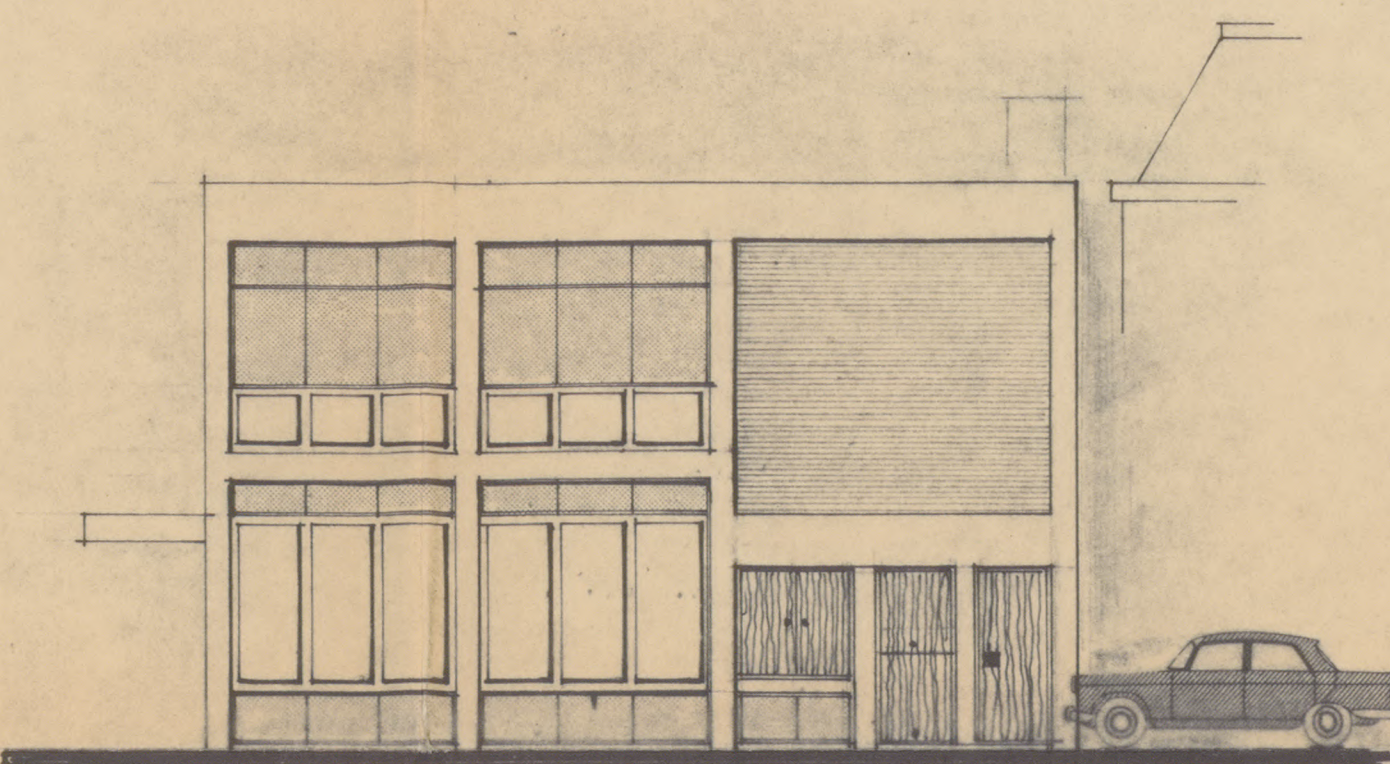
BIJLAGE 10 BOUWTEKENING BRINKLAAN 10

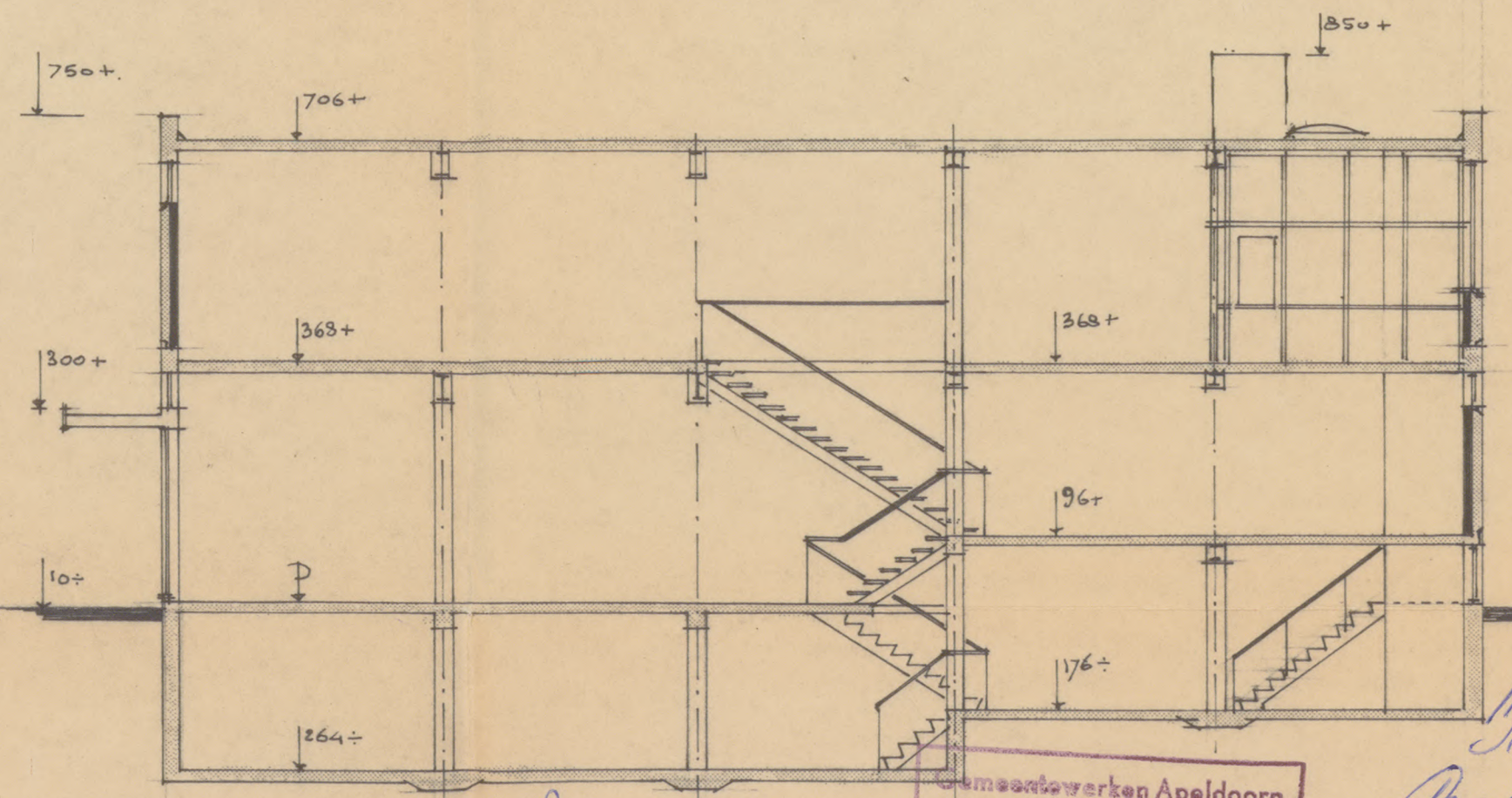
N.O. GEVEL.

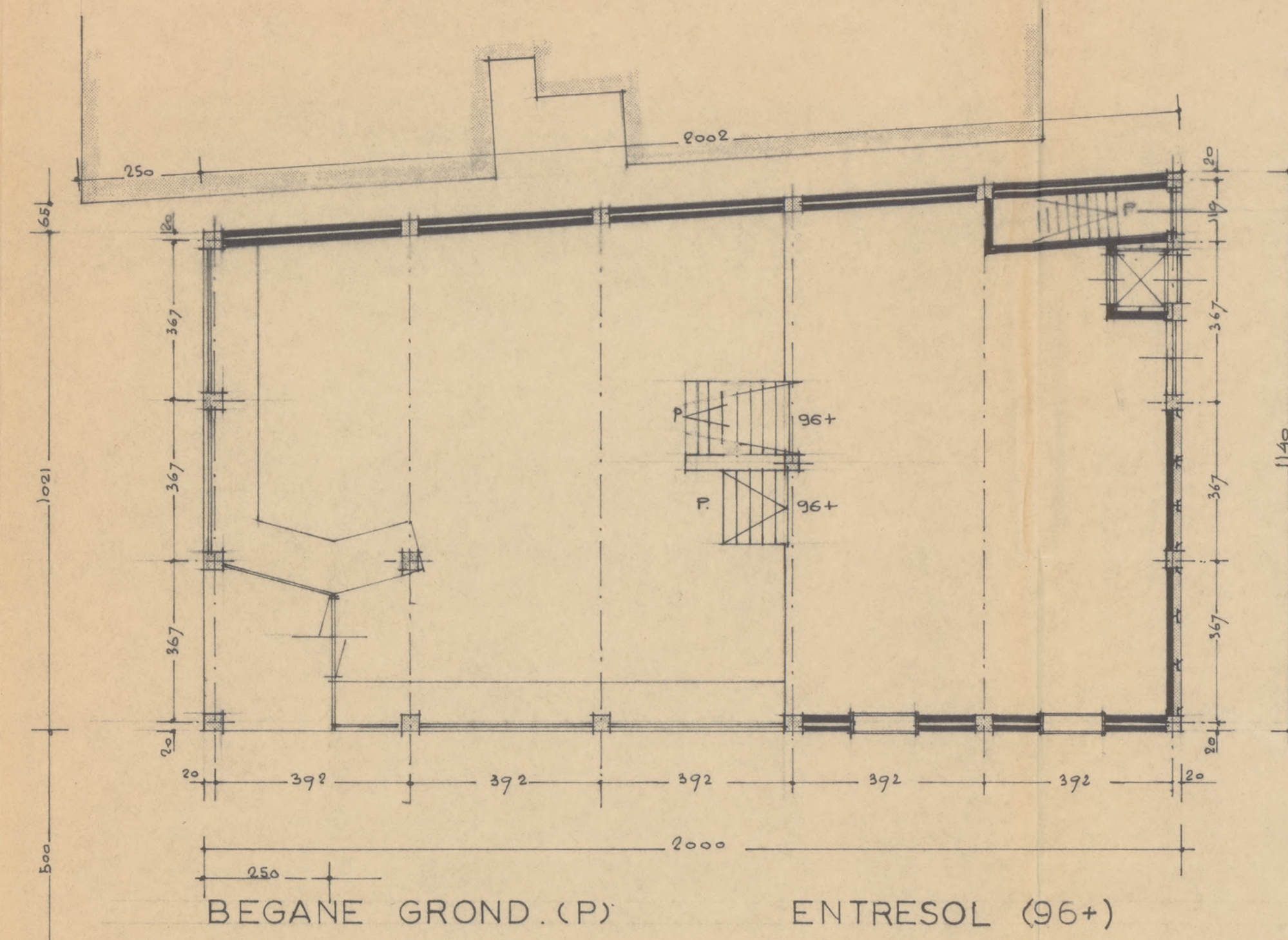
Z.O. GEVEL.

N.W. GEVEL.

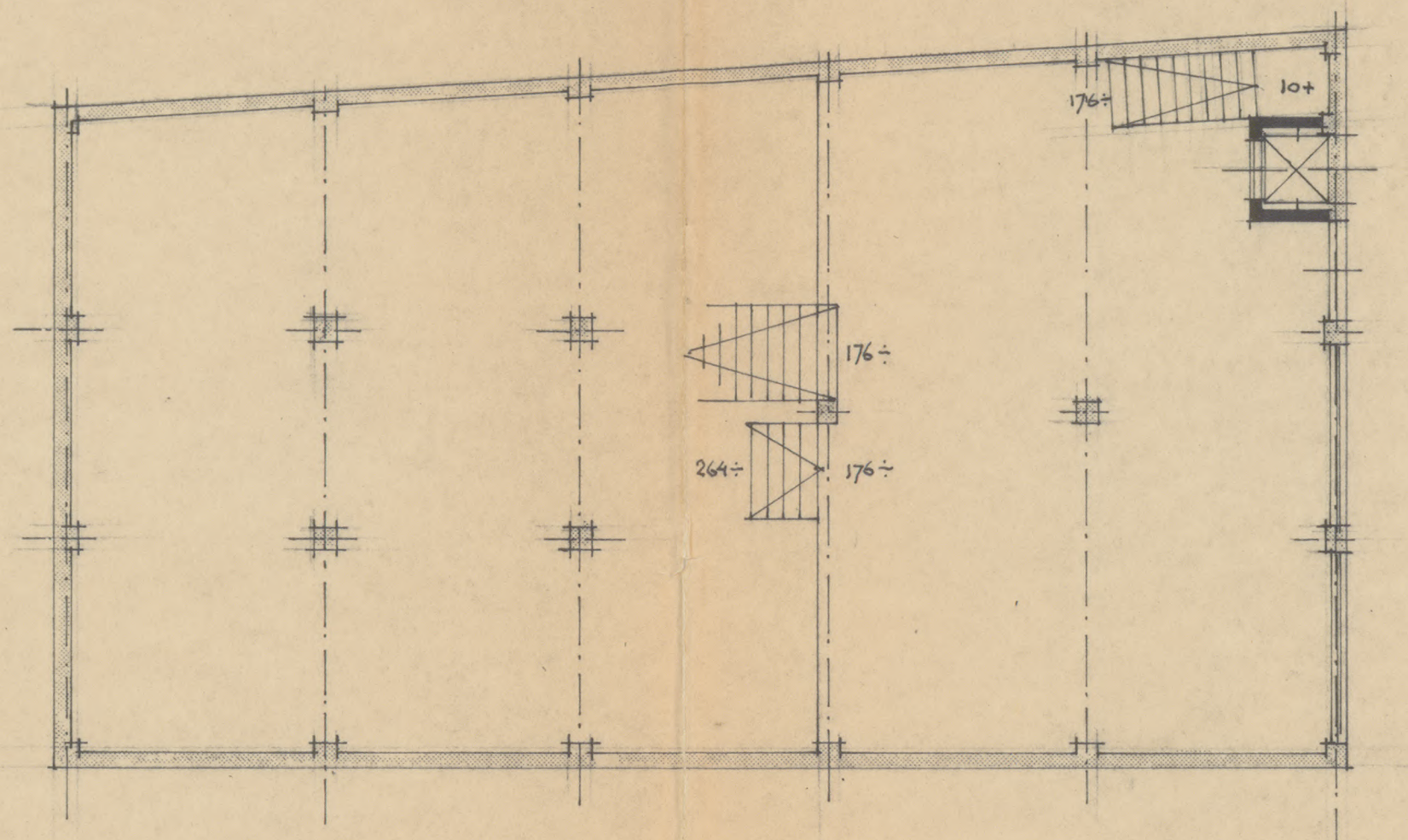

DOORSNEDE.

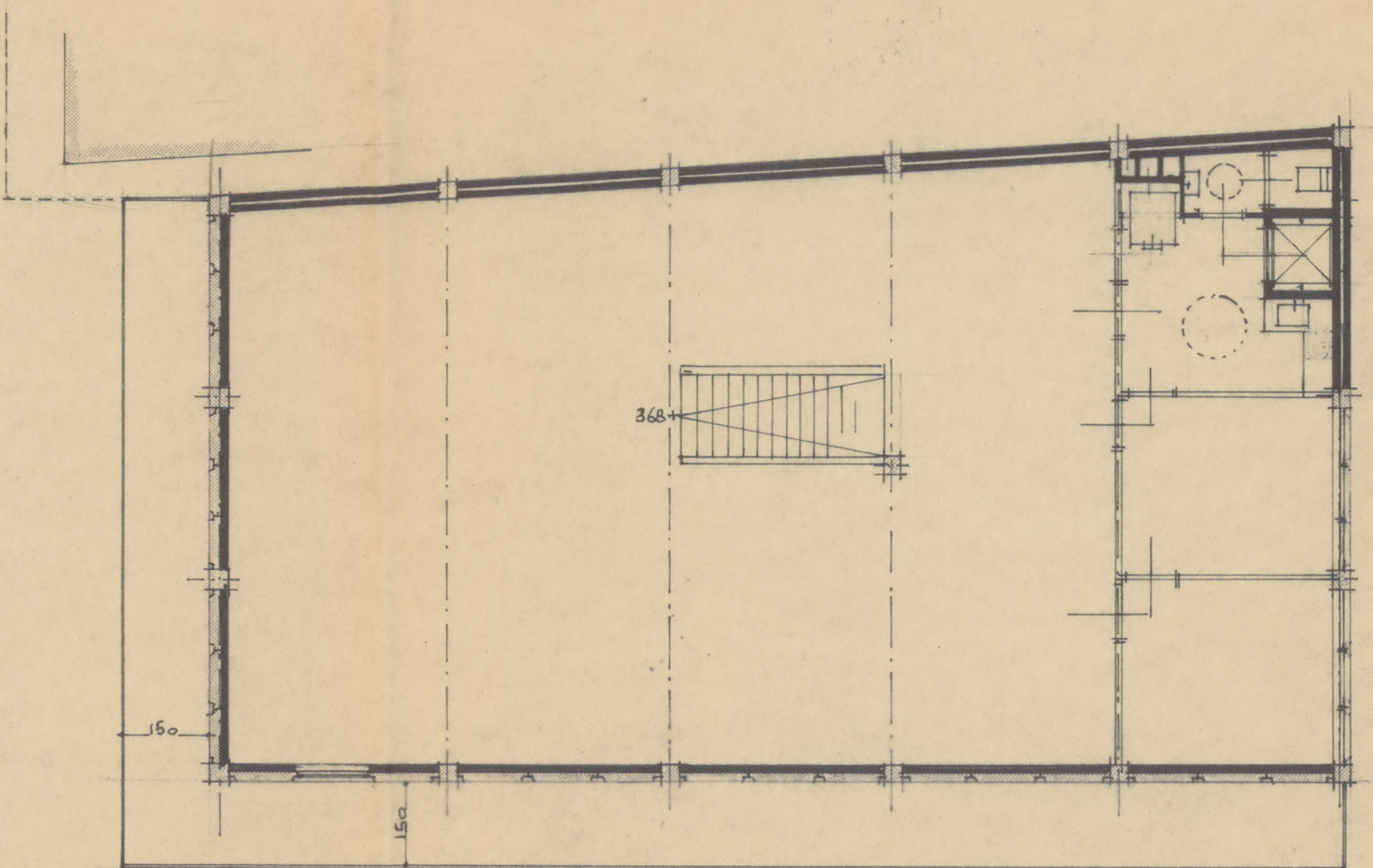
BEGANE GROND. (P)

ENTRESOL (96+)

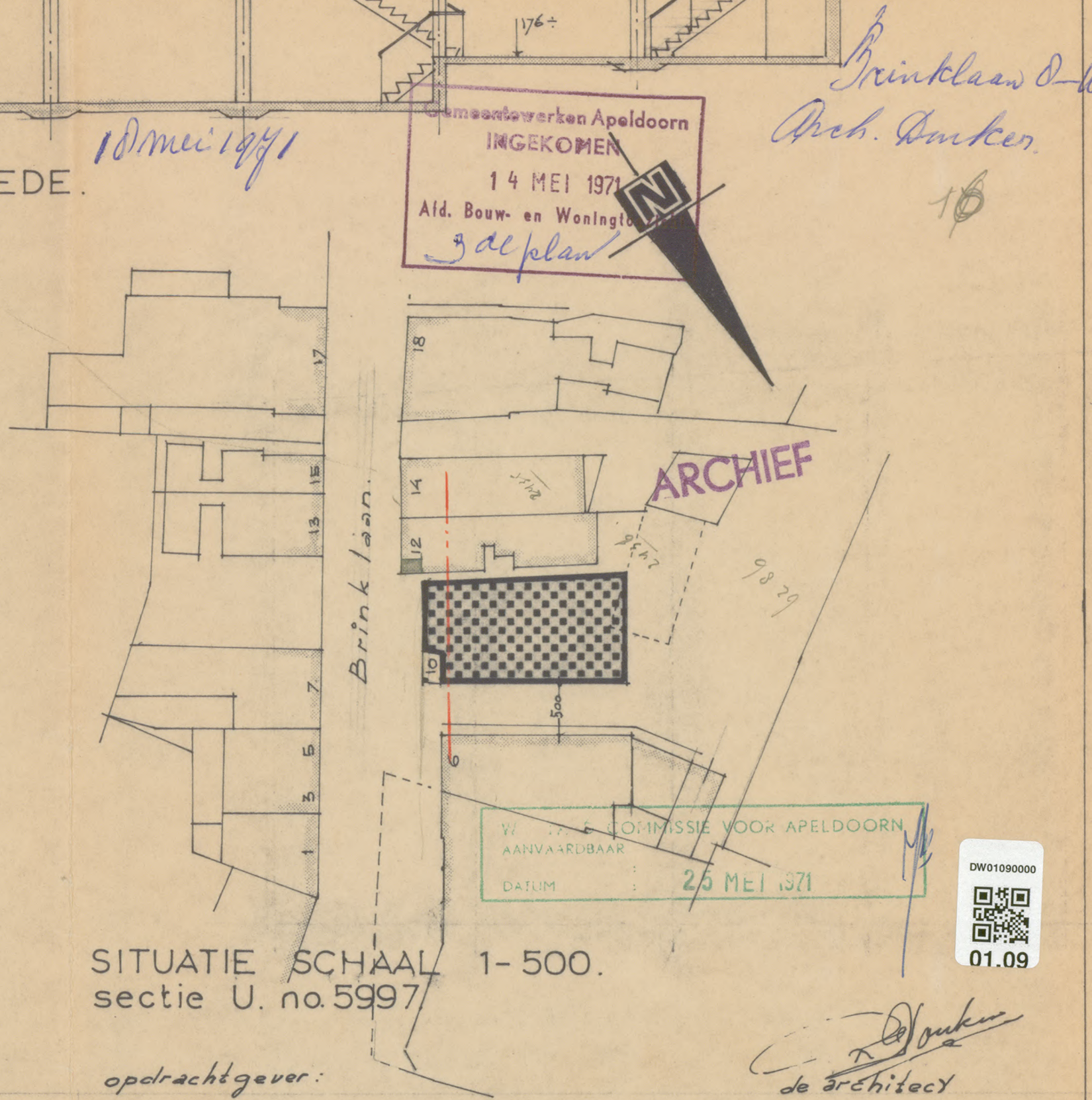

KELDER (264-)

SOUSTERRAIN (176-)

VERDIEPING (368+)

SITUATIE SCHAAL 1-500.
sectie U. no 5997

opdrachtgever:	
plan tot het bouwen van een winkelpand aan de brinklaan 10 te apeldoorn, voor de wel.ed. heer a. kleinbussink,	W. 686. blad. 1.
PLATTE GRONDEN GEVELS EN DOORSNEDE	d.d. 13-5-71.
architectenbureau r. donker, b.n.a.-h.b.o. prins hendrikplein 5. apeldoorn 05760-16448.	SCH. 1:100.

BIJLAGE 11

VERKLARENDE WOORDENLIJST

Administratief geplatest – administratief geplateste waarnemingen zijn waarnemingen waarvan de exacte vondstlocatie niet bekend is. Dit betreft vaak oude vondsten of recentere vondsten door een amateurarcheoloog. In Archis3 zijn ze op de topografische kaart geplatest op het snijpunt van een 100 x 100 m raster.

AMK-terreinen - De AMK (Archeologische Monumentenkaart) is een bestand van alle bekende, behoudenswaardige archeologische terreinen in Nederland. Op de kaart staan terreinen van archeologische, hoge archeologische en zeer hoge archeologische waarde (al dan niet wettelijk beschermd) aangegeven. De AMK wordt niet meer geactualiseerd.

ARCHIS3 - Archis3 (Archeologisch Informatiesysteem) is een databank waarin gegevens over archeologisch onderzoek, vindplaatsen en terreinen in Nederland zijn opgeslagen.

Bleek – een bleek (of bleekweide) is een grasveld dat vroeger door huishoudens gebruikt werd om linnen te bleken na het wassen ervan. In oude teksten is in 1520 voor het eerst sprake van een veld om was te bleken. De bleek als zodanig werd nog tot in de vorige eeuw gebruikt.

Bronstijd - In de Bronstijd (2.000 – 800 voor Chr.) werden voor het eerst voorwerpen van brons – een legering van koper en tin – gemaakt, hoewel vuursteen nog steeds breed toegepast werd. Aardewerk uit deze periode is meestal zeldzaam en van slechte kwaliteit ('hondebrokaardewerk'). Waarschijnlijk werden veel tradities en gebruiken uit het Neolithicum in deze periode voortgezet, waaronder aanvankelijk het gebruik overledenen in grafheuvels bij te zetten. Later, rond 1.200 voor Chr. werd begraving vervangen door crematies, die in urnenvelden en soms ook in oudere grafheuvels werden bijgezet.

De Grift – is een weterring (kanaaltje) dat rond 1370 door monniken is aangelegd. Waarschijnlijk is De Grift niet begonnen als beek. In de 17^e eeuw werd De Grift bevaarbaar gemaakt (platbodems), maar later werd deze functie overgenomen door het ernaast gelegen Apeldoornse Kanaal (circa 1829).

Es – een es (enk, eng) is een areaal bouwland dat door meerdere grondgebruikers wordt gebruikt. Een es is ruimtelijk begrensd en als zodanig herkenbaar, maar de individuele percelen zijn niet gescheiden door duidelijk herkenbare grenzen.

IJzertijd - In de IJzertijd (800 – 12 voor Chr.) werden de eerste ijzeren voorwerpen gemaakt. IJzer was harder dan brons en ijzererts was veel breder beschikbaar dan de grondstoffen voor brons (koper en tin). Het winnen en smeden van ijzer vereiste echter veel kunde en kennis. Naast aardewerk worden vanaf deze periode soms resten van ijzeroventjes gevonden of afval dat is ontstaan bij ijzerwinning. Op de hogere zandgronden kwamen *celtic fields* (raatakkers) tot ontwikkeling. Dit waren akkercomplexen die zich soms tot over een groot gebied konden uitstrekken en gekenmerkt werden door relatief kleine akkertjes die omgeven werden door raatvormige wallen. Men woonde temidden van de akkers. Ten opzichte van de voorgaande en latere perioden werden vaak nattere gronden opgezocht. Vanaf de IJzertijd ook werden de zeekleigebieden in gebruik genomen.

Middeleeuwen - De Middeleeuwen duurden van 450 – 1500 na Chr. Over de periode vlak na het definitieve vertrek van de Romeinen uit Nederland is weinig bekend. Tot op heden zijn relatief weinig vindplaatsen uit deze periode aangetroffen. Er zijn sterke vermoedens dat resten uit deze periode voor een belangrijk deel onder de huidige oude stads- en dorpskernen en oude akkercomplexen liggen. Vanaf ongeveer de 10^e eeuw ontstaat er weer enige stabiliteit en is sprake van een min of meer centraal gezag. De maatschappij raakt gefeodaliseerd. In deze periode werd een begin gemaakt met de ontginning van veen, heide en bos.

Neolithicum - Het Neolithicum (5.300 – 2.000 voor Chr.) wordt gekenmerkt door een overschakeling van jagen/verzamelen naar landbouw en veeteelt. De mens ging zich op een min of meer vaste locatie vestigen. Aanvankelijk werd daarnaast nog gejaagd en verzameld, maar meer en meer werd de mens agrariër. Doordat men zich op een locatie kon vestigen, namen de materiële bezittingen sterk toe. Men bouwde boerderijen en andere constructies en creëerde voorwerpen van aardewerk en geslepen steen. De bevolking kon groeien en de samenlevingen werden complexer. Uit deze periode zijn hunebedden en grafvelden/-heuvels bekend.

Paleolithicum - Gedurende het Paleolithicum (300.000 – 8.800 voor Chr.) is Nederland wel bezocht door de mens (*Homo Sapiens Sapiens* en *Homo Sapiens Neanderthalensis*) gedurende de warmere perioden. Sporen zijn echter schaars en vaak verstoord. De mens trok destijds als jager/verzamelaar rond in kleine groepen. Afhankelijk van het seizoen en aanwezige voedselbronnen werden steeds wisselende, tijdelijke kampementen bewoond.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) – De RCE is een onderdeel van het ministerie van OCW. Het voert wet- en regelgeving uit, ontwikkelt kennis en geeft advies over rijksmonumenten, landschap & omgeving, archeologie en roerend erfgoed.

Romeinse tijd - Met de komst van de Romeinen (van 12 voor Chr. tot 450 na Chr.) eindigde de IJzertijd. In 47 na Chr. werd de Rijn als rijksgrens vastgesteld. Langs deze grens (de *limes*) werden *castella* en wachttorens gebouwd. In het door Romeinen bezette gebied verbeterde de infrastructuur en ontstonden steden als Nijmegen. Noordelijk van de *limes* kon de inheemse levenswijze zich grotendeels handhaven, maar wel zijn veel Romeinse invloeden te zien.

Weichselien – een geologische periode in het Pleistoceen die duurde van 116 – 11,7 duizend jaar geleden. Het Weichselien is de laatste ijstijd (glaciaal) die we in Nederland gehad hebben. Het landijs bereikte de Nederlandse grenzen niet, maar wel was de bodem van grote delen permanent bevroren (permafrost).